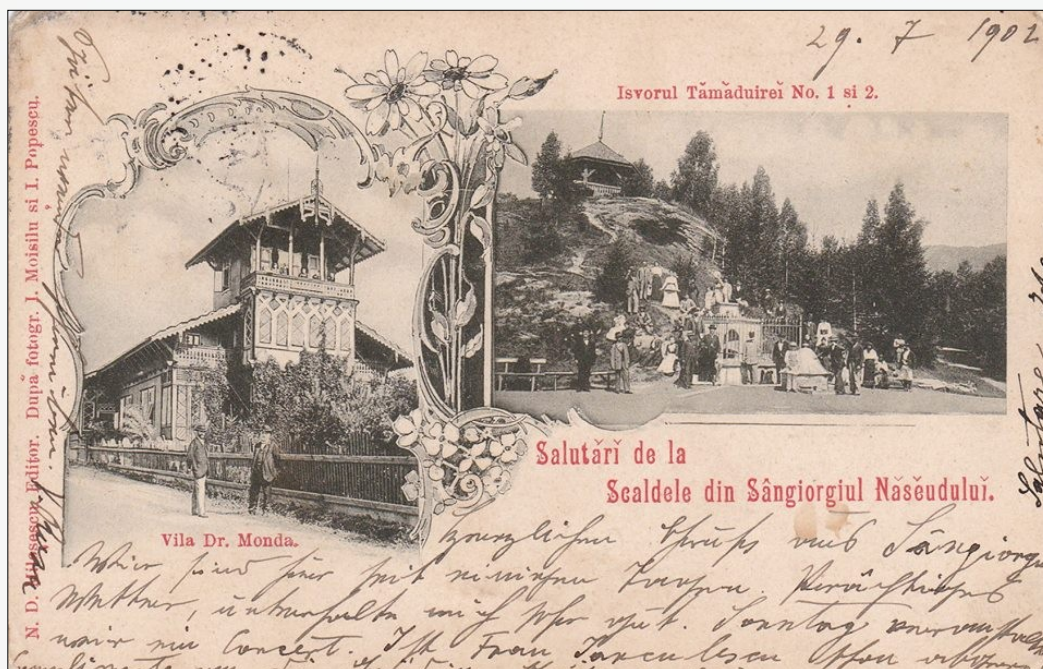

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -
ANUL VIII, NR. 4(80), APRILIE 2019

SÂNGEORZ-BĂI

Vila Dr. Monda (edificată în 1890), Izvorul Tămăduirii nr.1 și 2;
CP art nouveau, editată de N. D. Miloșescu după fotografiile lui I. Moisil și I. Popescu;
CP circulantă în 29.07.1902

SÂNGEORZ-BĂI

Izvorul Tămăduirii nr.1 și 2; CP circulantă în 19.08.1904
- Fotografiile din colecția Cornel Rusan -

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/Daraban.Alexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://pisaniiisang.wordpress.com>

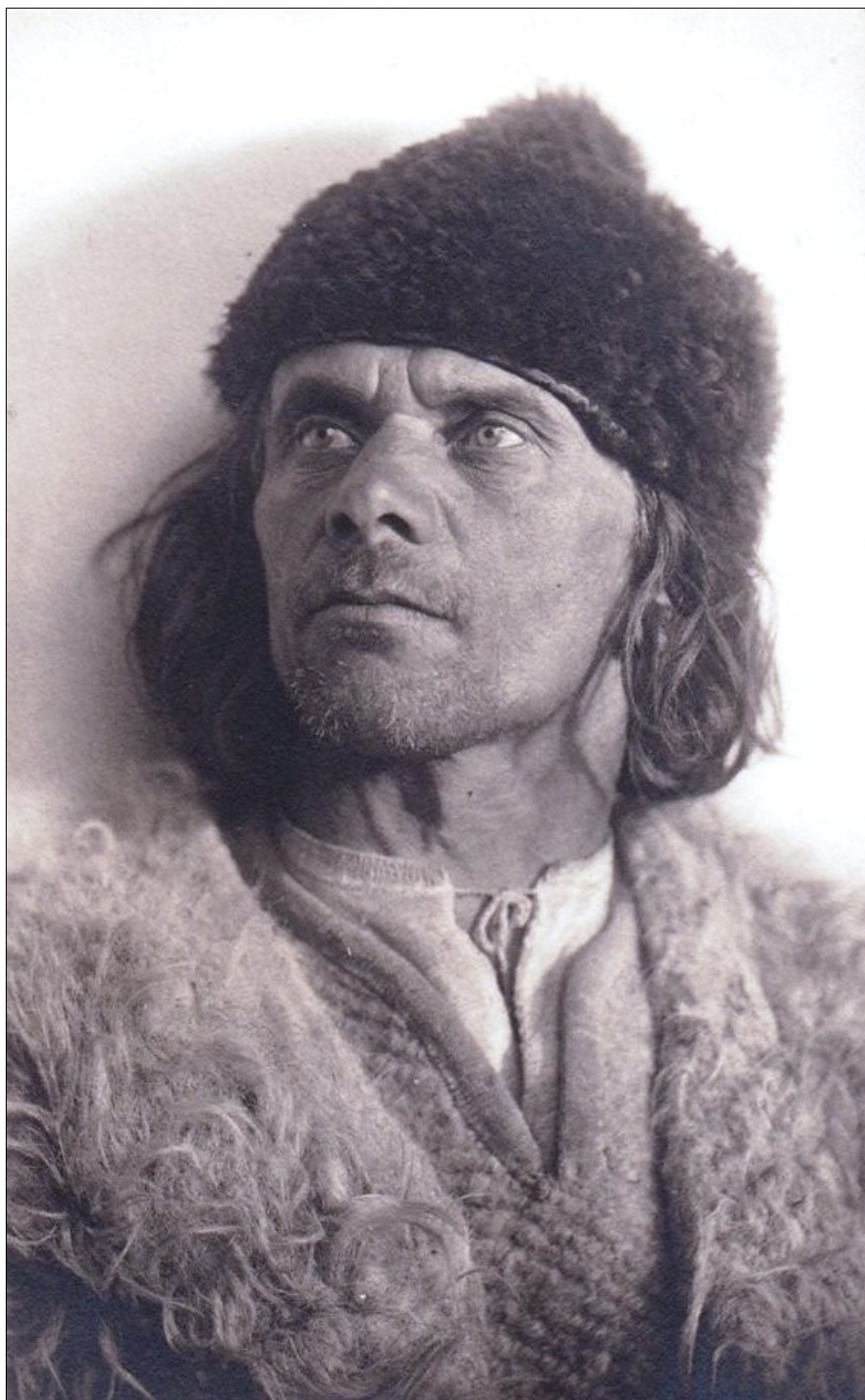
Coperta 1: Localnici și turiști din stațiunea Sângeorzului din alte vremuri

Coperta 2: Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri

Coperta 3: Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri

Coperta 4: Țărancă română din zona Năsăudului

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
-----------------------------	---

RESTITUIRI

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Suveniri de la Adunarea Generală a Asociațiunii Transilvane Române (ASTRA)</i>	7
---	---

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

<i>Scrisoare din Sângeorgiu</i>	13
<i>Cu carul cu boi la Băile Sângeorzul-român acum 30 de ani</i>	16
MILU MĂLIN, <i>Dr. Laurențiu Oanea – Din activitatea de parlamentar interbelic</i>	18
<i>Activitatea Partidului Național-Țărănesc din județul Năsăud</i>	21
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind viața locuitorilor din localitățile Sângeorz-Băi, Ilva-Mică, Leșu, Feldru, Nepos în anul 1930</i>	25
<i>P. S. S. Episcopul Nicolae Colan în Țara Năsăudului</i>	27

DIN GRANIȚĂ

<i>Regele în Ardeal</i>	29
EMIL BOȘCA-MĂLIN, <i>Contribuții la istoria evreilor din Ținutul Năsăudului</i>	31
OCTAVIAN LUNGU, <i>Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud</i>	35
I. COSTAN, <i>Deschiderea unui nou drum de cale ferată</i>	44
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>A. C. Cuza pe meleagurile Bistriței și Năsăudului</i>	47
<i>Un nou cămin cultural în Ilva-Mică</i>	55

TRADIȚII

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – <i>culegător de folclor</i>	58
PETRU POP, <i>Cântecul morțesc (bocetul)</i>	62

RESTITUIRI

Suveniri de la Adunarea Generală a Asociațiunii Transilvane Române (ASTRA)

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Un ciclu de articole privitor la decurgerea adunării generale a Asociațiunii Transilvane Române din Năsăud avură ospitalitate în prețuitele coloane ale veteranei noastre „Gazeta”. Cred că nu voi abuza de pasiența amicilor cititori dacă voi mai sacrifica câteva considerații acestui act măreț, dacă înainte de a ne despărți de el să mai aruncăm o privire examinatorie, că încât ne-a satisfăcut așteptările, să analizăm pe cât au împlinit această adunare dorințele publicului român.

Adunarea aceasta a fost una din cele mai sărbătorești. Întreaga jurnalistică ne întărește această aserțiune. Rezultatele ei au fost în multe privințe pe cât de îmbucurătoare, pe atât de surprinzătoare. Năsăudenii au excelat cu această ocazie nu numai cu frumoasele pregătiri și enormele lor speze - pentru o primire a oaspeților cât de bună și călduroasă – ceea ce au trecut chiar peste așteptări; dar manifestul căldurii și iubirii lor nutritorii către Asociațiune și scopurile ei au culminat peste toate. Mai că nici un ținut nu au depus acele mari sacrificii pe altarul culturii naționale ca acest district. Districtul Năsăudului a inaugurat fondul Asociațiunii cu o sumă aproape de 7.000 fl. v. a.; o sumă destul de considerabilă cu deosebire, dacă considerăm starea acestui ținut muntenesc. Această sumă frumoasă este de a se mulțumi atât stăruinței întregii inteligențe, cât energiei d-lui căpitan suprem Alexandru Bohățel și, cu deosebire, a d-lor juzi cercuali Isip, Marian, Hontilă și Rusu și d-lor profesori Maxim Pop și I. Mălaiu, care au umblat din comună în comună, îndemnându-le spre a se face membre fondatoare sau ordinare pe viață.

Iată la ce ne aduce voința tare, ambiția nobilă, caritatea către națiune și patrie și iubirea de progres și cultură!

Aceste virtuți frumoase vor prinde rădăcini în piepturile românilor. Acest spirit de sacrificiu va servi de model la tot ce e nobil, la tot ce e sacru și național, se va încarna în inimile române. Da, românii trebuie să nobileze acest sacru sentiment, ei trebuie să adore cultul sacrificiului, căci numai acele au viață nepieritoare în cartea viitorului, numai acele națiuni au dreptul de a aspira la un viitor mare și glorios, la splendoare și mărire, care se închină cu venerație și pietate la altarul aceluia cult divin. Numai la razele unui astfel de cult se vor putea dezvolta și mlădițele din stirpea lui Traian în arborii adumbritori pentru românism și marea lui destinațiune.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Dară nu numai acestea sunt de însemnătate pentru adunarea generală din Năsăud. Publicul participant, cred, că se va fi interesat mult de a cunoaște mai în detaliu acest cuib al românismului, și nu fără cuvânt, căci districtul Năsăudului nu numai prin romanticitatea ținutului sau cel mai purificat de orice element străin, dar prin abundența frumoaselor sale suvenire din trecut, prin mulțimea meritelor sale adusă pe altarul istoriei naționale, a culturii și literaturii române – ne oferă un spectru din cele mai frumoase, în care se polarizează virtutea și imortalitatea românului.

Înainte de a trece la cele promise, fie-ne permis a ne arunca privirea pe un moment în panorama trecutului acestui district, a frunzări unele pagini din istoria lui.

Năsăudul, deși capitala districtului, e un orașel micuț abia peste 2.500 locuitori. Cu toate acestea ocupă una din cele mai frumoase pagini a istoriei naționale, este un al doilea Blaj, al doilea focal al românismului din Transilvania.

Școlile de la Năsăud, de la înființarea lor în 1784, au răspândit lumina, au ajutat a împrăștia întunericul în care era adâncită ca ș-a noastră națiune. Institutul năsăudean a crescut și trimis prin toate unghiurile patriei apostoli care să propovăduiască evanghelia renașterii românismului au produs pe un Marian, Panga, Georgiță, Ursu ș. a. m. d. Din 1859 au susținut în decurs de 10 ani o preparandie de model, de unde au trimis în tot anul în toate părțile o comună frumoasă de învățători bravi. Dar Năsăudul va produce și pe viitor bravi miniștri ai românismului, căci nobilul spirit de sacrificare, iubirea și alipirea către patrie, națiune și viitorul său, la desființarea Regimentului II român de graniță, îndemna pe acești fii bravi a-și sacrifica paralele câștigate până atunci cu atâta sudoare și păstrate cu scumpătate, precum și o parte frumoasă din veniturile sale anuale, numai pentru scopuri nobile, pentru ajutorarea și creșterea generațiilor viitoare, cu un cuvânt, pentru promovarea culturii și literaturii naționale, pentru înaintarea tinerimii pe toate căile: industriale, comerciale și științifice. În anul curent se completează în Năsăud un gimnaziu românesc care cu razele sale va contribui mult la totala nimicire a întunericului de pe orizontul pământului românesc, la renașterea și fortificarea marelui nostru viitor. Năsăudul, poate nu peste mult timp, va avea în sânul său o școală pentru științe reale și un convict de creștere. Năsăudul susține pe la diferite universități un contingent de tineri cu stipendii bunișoare, asemenea vreo 40 de tineri pe la diferite măiestrii. Aceste floricele de pe câmpul culturii și al progresului.

Meritele și virtuțile nobile ale acestor bravi copii de munte însă nu se mărginesc numai la atâta. Aș trece poate peste marginile ce ni le-am propus pentru acest articol vrând a spune, deși în trasure scurte, unele pagini din istoria militară a acestui regiment național. Dacă însă ne-ar fi iertat a rupe câteva din floricelele ce compun cununa virtuților sale militare am aminti: Limburgul, Areda, Arcole și Rivoli în bătăliile cu Napoleon Bonaparte, Giurgiul, Tropau și altele cu turcul și prusul. Aceștia sunt rubinii din diadema trecutului lor, tot atât martori nepieritori de eroism, tenacitate, fortitudine și perseverență. Apoi cine nu-și va aduce aminte deoparte despre dificultățile, iar de altă parte despre bravura cu care se lupta primul batalion în 1848? Cine nu-și aduce aminte de Cuzdrioara, Pesta, Seghedin, Oradea mare, Cluj, etc., unde acești fii ai lui Marte sub conducerea lui Urban au glorificat armele și numele românului? Cine nu-și aduce aminte de cântecul poporului:

Pe între țări prin amândouă¹
Face-și Urban poduri nouă
Dar pe podul dinainte
Merge Urban cel cu minte
Iar pe podul din mijloc

¹ Ungaria și Transilvania.

Suvenir de la Adunarea Generală a Asociațiunii Transilvane Române (ASTRA)

Merge Iancul cu noroc
Iar pe podul dinapoi
Merge Kossuth cu vreo doi
Cu vreo doi, cu vreo postată
Dumnezeu Sfântul să-l bată.

O medalie de aur de la împăratul Francisc Iosif I cu inscripția: „Pentru perseverență statornică jurată în anul 1848”, în acel an fatal, în care mai toate popoarele au fost necredincioase tronului, - decorează piepturile acelor militari bravi. Tot acest batalion capătă în anul 1763 de la Iosif II pe flamura sa inscripția „Virtus Romana Rediviva”.

Au nu sunt aceste niscaiva monumente frumoase cărora trebuie să se plece și să le prețuiască tot românul?!...

Am expus acestea, pe scurt, crezând a fi de interes pentru stimații cititori¹.

Ne reîntoarcem acum iar la actul adunării Asociațiunii spre a-l examina și analiza încât ne-au satisfăcut așteptării. Am zis mai sus că această adunare a fost, din multe privințe, îmbucurătoare, surprinzătoare. Ne-am încercat apoi a expune faptele îmbucurătoare și surprinzătoare. După aceste, fie-ne concis a merge mai departe.

Mai întâi trebuie să mărturisim cu sinceritate că în o privință această adunare, altcum foarte numeroasă, a stat înapoia celor precedente. Însuflețirea și entuziasmarea nu au ajuns acolo unde, de exemplu, au fost la Șomcuta Mare. Multora care nu au fost la ambele aceste adunări le va veni lucru cam paradox, între unguri să fie mai mare însuflețire decât unde sunt limpede români, însă durere, așa a fost. Și aceasta e un semn rău. Se pare a se ivi un rău, unde începe a pieri însuflețirea și entuziasmarea; căci acolo nu se pot cunoaște simptome de viață, aici e primul pas spre decadență și degenerațiune. Apoi, vai de acea națiune care începe a se moleși, a degenera, a-și pierde însuflețirea; și nouă chiar astăzi, când ne trebuie mai multă, multă însuflețire ca oricând. Dacă suferințele patriei și ale națiunii sunt atât de mari și amare, dacă durerile și suferințele noastre cauzate prin injustele apăsări și la ceriu reclamatorile maltratări și tiranii sunt atât de crânceni și ne sug toate puterile, ne despoaie de toate zilele de bucurie și ne aruncă în o himeră de plângeri și lamentații – curajul, devotamentul către sfânta noastră cauză și rezoluție română niciodată nu trebuie să ne părăsească, cu atât mai tare să ne întărim cu aceste virtuți mari, să le exercităm perpetuu și să ni le încarnăm, având totdeauna în frunte deviza „au daces fortuna adjuvat”. Să consultăm numai istoria trecutului nostru: prin câte a trecut românul, prin câte au înnotat și câte au suferit; când cugeți la botezul lui te înfioră și nu mai puțin trebuie să-l admiri cum de mai trăiește?! Da! El trăiește și oricine l-ar putea abate de la direcția sacrelor sale aspirații. Da! A suferit românul și suferă încă greu, însă cu cât îi cresc suferințele, cu cât îi sunt mai tare apăsări umerii, în acea proporție trebuie să crească curajul și rezoluția, inima lui cu atât trebuie mai tare să se entuziasmeze de sanctitatea cauzei românismului. Pentru triumful acestuia trebuie să lucreze în tot momentul, cu toate mijloacele și pe toate căile, cu cuvântul, cu pana și cu fapta. Prima noastră ocupație trebuie să fie conlucrare pentru această victorie. de acest lucru niciodată nu trebuie să uităm, ci cu toată ocazia să ne facem adevărați apostoli ai sacrei noastre misiuni. Niciodată nu trebuie să ne întocmim activitatea noastră după unii păcătoși, după unii săraci de suflet și inima românească, care oportuni și lipsiți de principii de viață, cum sunt, se tem și de umbră și de soare, ca nu cumva să cadă în dizgrația cutăruia sau cutărui mameluc. Cel ce are o inimă și un suflet nobil, cel ce cultivă un dor sfânt și românesc, trebuie să lucreze cu inima în dinți, cu suflet nepătat, trebuie să fie domnul inimii sale, dom-

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Anul XXXIII, 1870, nr. 77 (Articolul este semnat cu pseudonimul *Publiu* care aparține lui Artemiu Publiu Alexi).

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

tor peste voința și principiul său încarnat și prefăcut în sânge românesc.

Aceste virtuți au salvat popoarele și le-au ridicat la glorie, mărire și nemurire, aceste trebuie să ne salveze și pe noi!

Însuflețirea și entuziasmarea – repetăm – nici la o ocazie nu trebuie să ne lipsească, unul din mijloacele principale de a ne întări în credința imortalității noastre și a victoriei sfintei noastre cauze.

Cu ocazia banchetului aranjat în onoarea Asociațiunii care altcum e momentul cel mai binevenit de a-și manifesta oricine sentimentele sale pune românești, am regretat tare mult auzind ținându-se toate numai pentru Maiestăți, Excelenți, Ilustriți, Năsăudeni, etc., apoi da capo, cugetai ca afară dintre acei patru pereți nu mai era iertat a ieși. Afară de vreo două toaste, toate au mers numai ca în clacă. Pentru surorile Asociațiunii din Bucovina, din Arad, pentru scumpa Transilvania din București, pentru România din Viena sau societatea Românismul nimeni nu a strigat nici barem un simplu „să trăiască”, ce-i mai mult nici pentru Academia Română, ce ne reprezintă simbolul unității latine din orient, nu s-a zis nici un cuvânt.

Încă o împrejurare ne-a cauzat neplăcere cu astă ocazie. Este deja cunoscut ca cu astfel de ocazie fiecărui îi este iertat a da curs liber celor ce sfîțesc inima. În ținerea de toaste nu există nici un control, nu există nici considerații de persoane, nici de stare, ci libertatea și egalitatea este a se practica în înțeles adevărat. Cu toate acestea fui nenorocit a observa că unui opincar ce voia să răspundă unui toast a lui Axente Sever prin sentimente curate și dictate de inima lui românească, un domn îi făcu cu mâna să șadă, deși mai întreg publicul striga să-l audă; bietul opincar abia reuși mai târziu. Această manieră ne-a mirosit a fum de absolutism, o expresie destul de amară pentru român.

Și dacă ar fi să arătăm mai departe puținătatea însuflețirii de la astă ocazie, spre ilustrare mai aducem un exemplu. Bravii și intrepizii noștri literați Iosif Vulcan și I. C. Drăgescu spre a presta publicului câteva momente plăcute, binevoiră a aranja în seara de 7 și 8 august niște conferințe literare prea interesante.

Însă să vezi cum au fost îmbrățișate de public. Să tac despre conferința lui Drăgescu, la care a participat un public de tot mic, dintre dame singură doamna matroană Emilia Rațiu; pentru că se scuza, parte că nu au știut și alții au venit târziu, parte că le-au mai plăcut a participa la serenada ce chiar atunci era în onoarea d-lui președinte și altora, iar nu le-au convenit, căci venitul n-a fost destinat nici pentru un scop filantropic. Să trec la conferința aranjată de domnii Vulcan și Drăgescu în 8, seara, despre a cărei aranjare s-au încunoștințat publicul chiar și la banchet.

Acum nimeni n-a avut altă ocupație, n-a fost bal, n-a fost serenadă, iar venitul destinat pentru Teatrul Național și Academia Română; cu toate acestea din un public așa numeros după mulțime de invitații, abia se aduna un public micuț, mare parte constatat din tinerime, ceea ce se vede din venitul total numai 99 fl. v. a. Să nu fi fost aranjată astă conferință în seara primă, înaintea balului, nu ne venea așa paradox, știind că mulți vin mai mult din interesul balului, decât al ședințelor, iar după bal se duc; - ceea ce s-au adeverit de multe ori. Ziceau unii ca fiind invitați acolo și acolo la cină au fost împiedecați de a putea participa; aici am observa că domni învățători știind de această conferință au putut întocmi treaba așa cât să poată face și astă plăcere oaspeților. E trist lucru când la astfel de momente rare de mare interes se retrag oamenii noștri. Trebuie să arătăm mai mult interes de tot ce contribuie la înaintarea și dezvoltarea noastră. Trebuie să contribuim mai mult la însuflețirea orelor înălțătoare de inimă și spirit!

Aceste modeste și puține observații relative la cele nedependente de agendele adunării!

Suveniri de la Adunarea Generală a Asociațiunii Transilvane Române (ASTRA)

Să trecem acum, nițel și numai per tangentem și la afacerile interne ale adunării asociațiunii. Acestea au fost multe și de mare importanță, de aceea abia s-au putut fini în patru ședințe. Chestiunile s-au pertractat fără dispute frecătoare.

Dintre vorbiri – afară de dizertațiile literare – mai bine ne-au plăcut cuvântul de deschidere și închidere a adunării a d-lui președinte, apoi a d-lui căpitan suprem Bohățel și a d-lui Dr. Lazar. Una numai am așteptat de la d-l Bohățel, ca cu ocazia prea plăcutului său anunț, prin care se arăta că fondul asociațiunii s-a mai înmulțit cu 5.500 f. v. a. să se fi lăsat mai în detaliu, adică să fi numit și numele acelor energici domni a căror stăruință s-a adunat acea sumă frumoasă, ca astfel modalitatea practică în adunarea acestei sume să servească de model și pentru alte ținuturi românești.

Multă bucurie ne-au cauzat și primirea proiectului d-lui I. Bologa pentru înființarea și susținerea unei academii române de drepturi. Fie însă cel puțin acest pas în scurt să-l vedem realizat. Numai umăr la umăr, inimă la inimă și înainte pe toate căile.

În urmă atingem nițel și despre actul de alegere al oficialităților asociațiunii, care e momentul cel mai remarcabil al acestei adunări și, în special, a președintelui.

Însă cu câteva săptămâni se vorbea acestui obiect printre inteligență. Candidatura se cam restrânge pe lângă trei persoane: Cipariu, Vancea și L. B. Pop, tot persoane prețuite și stimate de tot românul, fiecare demnă de a îmbrăca un atare post onorific. Când însă e vorba de a alege din acești trei, totdeauna am fi preferat alegerea unui Cipariu, ori din ce punct de vedere. Acest rezultat cu atât l-am dorit mai tare, după ce am văzut că însuși Excelența Sa d-l președinte încă la prima ședință ruga pe aceia ce ar voi să-l realeagă, ca să-și concentreze voturile pentru altă persoană, pentru ca dacă acest post este onorific, să fie împărțiți și alții cu astă onoare, iar dacă este împreună cu greutate e dreptul ca și alții să poarte această sarcină. În urma acestei declarații, precum și a d-lui secretar mitropolitan, că d-l Vancea nu ar voi să primească această sarcină, am fost îndreptățiți a aștepta reieșirea părintelui și nemuritorului nostru literat Cipariu, căruia toată națiunea îi este recunoscătoare.

În adunarea generală a asociațiunii, ținută la Gherla, d-l secretar ministerial L. Vaida, între altele, astfel ne vorbea de pe tribună, despre recunoștință:

„Recunoștința, care e virtutea cea mai frumoasă și a cărei exercitare vizibilă și solemnă, totodată e și un mijloc foarte bun pentru extirparea prea dănuoasei nepăsări – e unul din cele mai puternice vehicule pentru prosperarea noastră. Precum un individ datorează recunoștință binefăcătorilor săi, asemenea datorează și o națiune acelor care s-au făcut binemeritați pentru dânsa. Vreau să spun numai atâta, că acea națiune ce nu este pătrunsă de acest adevăr, își pregătesc însăși decadența, căci națiunea aceea ce nu se arată recunoscătoare, nu numai păcătuiesc contra unei virtuți frumoase, ci nefolosind acest vehicul neprețuibil spre împintenarea silinței de conlucrare la binele public, ba înădușindu-și în fiii săi mai buni simțul de devotament și voia de a sacrifica pentru binele, înaintarea și înflorirea națională, lucra prin aceasta în contra interesului binelui și în contra viitorului ei propriu”, apoi zise:

„Nu e destul ca să simțim recunoștință către bărbații binemeritați pentru națiune și biserică, ci e de lipsă ca acest simț să-l manifestăm cât de viu, pentru că în o națiune ca aceea care și în privința celor mai demni bărbați nu se arată cu recunoștință cuviincioasă, întru o atare națiune foarte puțini se vor afla ca să aducă sacrificii pentru dânsa și, din contră, se vor afla foarte mulți care din ce în ce se vor cufunda și mai tare într-o letargie și nepăsare nefericită”.

Acum să vedem cum au înțeles românii acele cuvinte de aur? Cum manifestă dânșii recunoștința către cel dintâi bărbat al națiunii, la a cărui merite pentru literatura și cultura

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

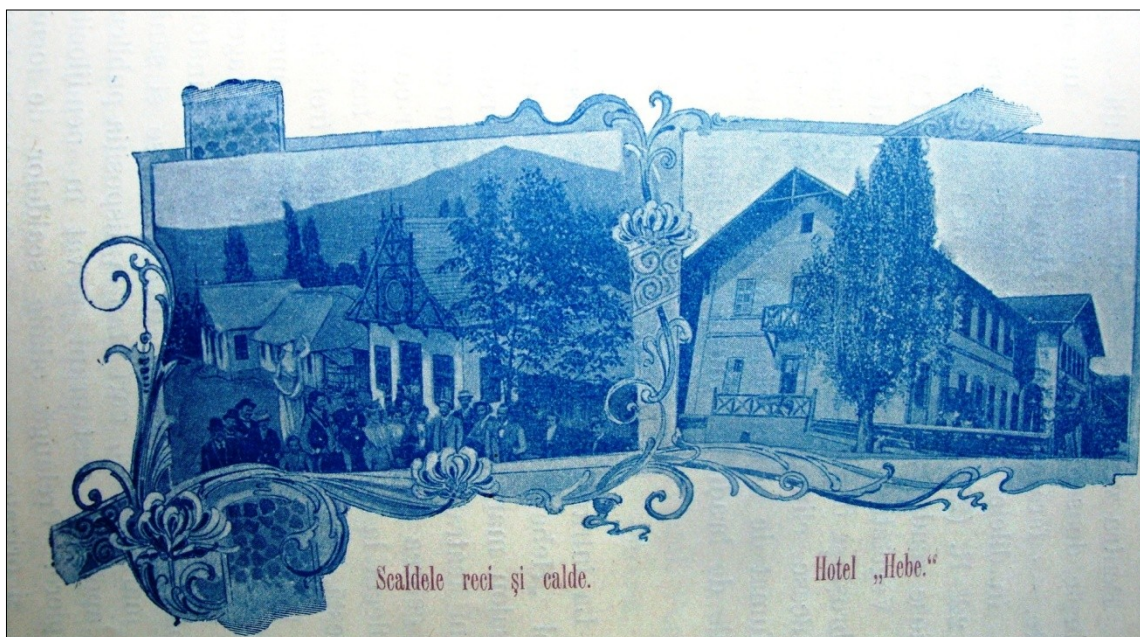
română, care e chiar scopul acestei asociațiuni, trebuie să se închine tot românul, chiar și d[istinșii] d[omni] Vancea și Popp?!

Trebuie să mărturisim cu multă durere, ca cuvintele d-lui Vaida în timp de doi ani nu au fructificat nimic, au fost numai mazăre aruncată în perete.

Știm și suntem convinși că inima unui Cipariu e cu mult mai nobilă decât să fi aspirat la acel post sau că din neoferirea aceuia să înceteze de a-și continua activitatea pentru cultura și literatura noastră, tot cu acea neobosită energie tot cu acel mare zel. Trebuie însă să știm și aceea că prin manifestul de recunoștință către bărbații binemeritați, ne dăm înaintea lumii un testimoniu despre cultura și gradul civilizației la care ne aflăm. Cu cât popoarele sunt mai avântate în cultură și civilizație, cu atât îs mai recunoscătoare către mecenații și apostolii săi. Aceasta o vedem la toate națiunile culte.

Palacki, Cipariul cehilor – aducând un unic exemplu – e președinte nu numai la toate reuniunile literare, dar chiar și la cele politice!

Acestea ne sunt motivele, din care am fi dorit a vedea în fruntea asociațiunii noastre acum și pe un Cipariu, pe un bărbat cunoscut înaintea lumii culte de unul din cei mai literați. Când asociațiunea transilvană ar avea scopuri politice am fi cei dintâi care acum am pleda [pentru] postul de președinte pentru d-l L. B. Popp, dacă asociațiunea ar avea scopuri religioase sau confesionale, am fi cei dintâi care am încrede ca președinte pe d-l dr. Vancea, dar când scopul ei e curat pentru cultura și literatura românească, să fie nu numai pentru Transilvania, ci pentru întreaga Românie până când suntem fericiți a avea un Cipariu în mijlocul nostru, nimănui altuia n-am mai încrede acest post, decât unui Cipariu, dară et voluisse sat¹.

¹ *Idem*, nr. 82.

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

Scrisoare din Sângeorgiu

31. VII. '921

După o săptămână de călduri neobișnuite la Cluj (30° C la umbră), cerul s-a deschis, revărsând asupra lumii dogorite o ploaie binecuvântată.

Rugăciunea ce au făcut-o preoții după liturghia de azi și procesiunea „cu crucile” n-a fost zadarnică.

La băi, lume destul de multă, dar foarte puțin public românesc. Abia câteva familii. Străinii sunt reprezentați în proporții neasemănat mai mari. Unguri mai puțini, sași mai numeroși, ocupând o masă destul de lungă în restaurant.

Nu lipsesc nici sașii de la sate. Dimineața, la orele 7, când începe muzica, la „izvorul tămăduirii” abia mai încapi de săsoaice.

Să vezi cum gustă din apa făcătoare de minuni, femei mai în vârstă și mai tinerele, cerșind, în taină, izvorului, minuni de târzie fecunditate...

Cât e ziulica, stau în grupuri, sub umbra brazilor, „ștricănind” cu hărnicie și gustând apa vrăjită din sticle mari. Vorbesc un dialect, pe care scriitorul acestor rânduri, cu toată pretenția lui de a fi cunoscut pe vremuri binișor dialectul sibian – nu-l înțelege. Sunt deci sași de la Bistrița care, când se întâlnesc cu cei de la Sibiu, vorbesc pe românește, neputându-se înțelege în graiul lor. Și, așa, limba românească își avea dreptul ei de a servi ca intermediar diplomatic al sașilor, înainte de a fi ridicată la treapta de limbă oficială a statului.

Elementul dominant, majoritatea cotorpitoare a oaspeților, o constituie jidanii! Ei nu și-au trimis la băi numai femeile, ca sașii, ci s-au prezentat en bloc, cu cățel, cu purcel. Toate nuanțele sunt reprezentate, începând cu tipurile sărăcăcioase din Galiția, până la lumea elegantă a cucoanelor, pe care le cunoști de pe trotuarele Clujului.

Atitudinea lor, departe de a fi smerită ca până acum, ia proporțiile unei demnități, reclamându-și locul ce i se cuvine.

E demnitatea banului; e sfidarea unui popor care s-a știut strecura prin vâltoarea războiului, ieșind din ea mai bogat și mai încheșat de cum era înainte. Situația materială de azi le dă posibilitatea să-și vadă și de scumpa lor sănătate. Murdăria lor proverbială începe să dispară. La cabinele băilor calde abia mai încapi de ei. Abia sâmbăta sau între orele 8-9, dimineața, când ei se roagă, poți să ai cabină, fără să aștepti după ei. Vâltoarea războiului i-a azvârlit dincoace și cum nimeni nu se mai interesează dacă n-ar trebui azvârliți iarăși la locul obârșiei, ei își văd veseli de afaceri într-o țară făcută parcă anume pentru micile lor daraveri.

Românește nu vorbesc, nesimțind nevoia de a învăța această limbă. Bătrânii vorbesc jargonul lor ebreo-german, iar generația mai tânără discută cu căprioarele Salamite în cea mai impecabilă ungurească. Au hotelul lor unde, sâmbăta, își țin sabatul pe terasă, îmbrobodiți în cearșafuri, multicolore, recitind cu glas cântător șirele Talmudului.

Scrisoare din Sângeorgiu

Fericit popor; și mai ales, fericită țară care poate găzdui cu atâta liberalitate, atâția oaspeți pe care urgia țărilor străine i-a azvârlit peste granițe, de cu bună vreme...

*

* *

Viața în băi este cât se poate de ieftină. Cu banii ce își spesezi în Cluj, de pildă, poți ieși foarte bine aici. Mizeria cea mai mare e cu camerele. Dacă ai norocul să pui mâna pe una la hotel, ești fericit, în sat camerele sunt mai scumpe și la distanță cam de 1 km. Baia costă 10 lei și după ce ai încercat două pahare de la izvorul tămăduirii, o iei la plimbare și înconjuri dealul

În zece minute l-ai înconjurat și repeți operația de la început, fericit că nu ești la birou și că țipătul ascuțit al clopotului de la telefon nu ți se mai înfige în creieri...

Și brazii ne cheamă sub umbra lor, să-ți odihnești nervii surmenați, cu privirea pierdută în zărilor albastre.

Societatea „Hebe” opera până acum cu un capital de abia 80.000 lei. S-a emis zilele aceste un nou prospect de emisiune pentru urcarea capitalului, costând acția 100 lei.

Credem că publicul românesc va contribui cu obolul său pentru a ridica acest stabiliment balnear – cu o apă ce rivalizează cu aceea a Karlsbad-ului – la nivelul ce i se cuvine.

P. S. Oaspeții români ai acestui sezon după registre:

Ioan Urs – econom Budac, Ioana Feldrihan – econom Budac, Anuța Cucu – econom Budac, Ioan Șchiopu – șeful vămilor Cluj, George Bălan – locotenent Bistrița, Iuliana Avram – Dej, Dr. Liviu Pop – medic Cluj, Dr. Andresi Alexandru – medic Timișoara, Anghel Marinescu – maestru Cluj, Livia Coroianu – profesoară Cluj, Ana Dr. Pahone – Bistrița, Traian Catul – căpitan Cluj, Solomon Haliță – inspector Iași, Dionisie Șteopoaie – inginer București, Horea Avram – profesor Cluj, Dr. Victor Onișor – profesor universitar Cluj, Dr. Iustin Domșa – avocat Teaca, Emil Marica – farmacist Horezu, Ioan Marica – colonel Cluj, Dr. Ștefan Jarda – secretarul Universității Cluj, Mihai Doroftei – econom Bistrița, Fironica Gârbovan – econom Bistrița, Ana Stanciu – econom Bistrița, Dr. Ioan Moldovan – avocat Beclean, Dr. Ioan Bocu – deputat Beclean.

Augustin Stupariu – comerciant Blaj, Toma Botârlă – meseriaș Ida-mare, Maria rus – econom Măgheruș, Văduva Maria Vartic – Bistrița, Dr. Ionel Scridon – medic Bistrița, Măriuța Beșuan – econom Nieț, Paraschiva Sonea – econom Șomfalău, Ilie Ludoșan – econom Banabic, Hoda Sofia – Banabic.

Tanco Simion – Monor, ana Tomuța – Monor, Florica Anca – Bistrița, Gregoriu Onoie – notar comunal Bistrița, Maria Sângeorzan – econom Bistrița, Simișiane Andron – econom Năsăud, Văduva Zamfira Chesan – Bistrița, Ana Drăgan – Bistrița, Județi Rodovica – econom Bistrița Bârgăului, d-na Carol Torja – hotelier Bistrița, Macedon Linul – director școlar Bistrița.

Matei Șirlincan – director Bistrița, Dr. Nicolae Candale – Bistrița, Paraschiva Brășfălean – Caila, Dr. Gh. Vidican – canonic Gherla, Dr. Vasile Teodorescu – medic Silistra, Dr. Vasile Haralamb – medic, Ioan Găzdac – Năsăud.

Nestor Romul – profesor de teologie Arad, Alexandru Ciura – director Cluj, Anton Domide – profesor Cluj, Irime Rus – Dej, Maria Vlad, dr. George Tulbure – avocat Oradea-mare, Sever Groze – preot Herina, Dr. Ioan Lazăr – Bistrița, Nicolae Rognean – Bistrița, Petrea Rognean – Năsăud, Dr. George Linul – Bistrița, Dr. Dionisie Login – Bistrița, Ana Candale – Cluj, Dr. Leon Scridon – subprefect Bistrița, Dr. Alexandru Pop – avocat Rodna.

Scrisoare din Sângeorgiu

Dr. Teofil Tanco – medic Năsăud, Emil Mărcușiu – profesor Năsăud, Ștefan Scridon – profesor Năsăud, Cornelia Pop – profesoară Dej, Silvia Bena – Cluj.

Dr. Iulian Chitul – prim medic Bistrița, Dr. Andrei Monda – medic Bistrița, George Mihalce – învățător Năsăud, Ioan Cetățianu – consilier Tg. Mureș, văduva Maria Dr. Ciuta – Șomcuta, Victoria marc – Bistrița, Dănilă Moisin – controlor Cluj¹.

KARTELEN KIVÜL

HEBE

APĂ MINERALĂ NATURALĂ

ELSŐRANGÚ GYÓGY-ÉS KITÜNŐ ASZTALI VIZ

Ezen természetes szénsavas alkalis konyhasós savanyúság kitűnő eredményt nyel használatára:

I. Gyógyvíz: a) hasnyal és idült gyomorhurutnál; b) ideges gyomorpanaszoknál; c) máj, epe, lép és vesék pangásos betegségeinél; d) kitűnően bevált egyaránt a csontlágyművel, angolkór, osteoporosis esetében (calcium-karbonát); e) vese és húlysgyulladás bántalmainál; f) aranyérnél; g) tüdő és légcső hurutos bántalmainál.

II. Asztali víz: a) legénylőmeny-nyitást követően; b) art. nyom. festi meg és kellemesen ídít; c) járványok idején igen jó prophylacticum.

Ezen ásványvíz egyenértékű a hazai málnás, bikaszad, kovaszai és cigelkai villa-forrásokkal, a külföldiek közül a vichy, fachingen, gleichenbergi, bilinai stb. vizekkel.

Gyógyvízünk megrendelhető:

HEBE R.-T.
Oláhszentgyörgy.
Telefonszám 3.

ERSTKLASSIGES HEIL- u. VORZÜGLICHES TAFELGETRÄNK.

Dieser natürliche kohlen-säurehaltige alkalische-muriatische Sauerling ist mit vorzüglichem Erfolg indiziert:

I. Heilwasser: a) acut und chron. Magen- und Darm-Erkrankung; b) nervöse Dyspepsie; c) Stauungs-Erkrankungen der Leber, Galle, Milz und Nieren; d) klärend bewährt bei Osteomalacie, Osteoporosis, Rachitis der Kinder; e) Nieren- u. Blasen-Catarhe; f) Haemorrhoiden; g) Lungen- und Luftröhren-Catarhen.

II. Tafelgetränk: a) mit Wein in gleichen Theilen gemengt, fñrt den Wein nicht; b) als Prophylacticum bei Epidemien.

Dieses Mineralwasser ist gleichwertig mit den einheimischen Quellen von Málnas, Bikaszad, Kovaszna, Cigelkai Villaquele, mit den ausländischen Quellen v. Vichy, Fachingen, Gleichenberg, Biline etc.

Unser Heilwasser kann bestellt werden:

HEBE A.-G.
Oláhszentgyörgy.
Telefon Nr. 3.

ANALISA: a) lapos de prot. de env. Dr. László (Vichy) și Dr. Wilhelm Hahn (Gießen) analizează apă minerală naturală în acid carbonic natural se înfrunghiează cu strălucite succese de vindecare: a) la boala acută și cronică de stomac și intestine; b) la diaree și nervozitate; c) la boala cronică de ficat, fier, splină și răruchi; d) la rachitism, osteomielită, osteoporoză; e) la catar de bătă și răruchi; f) la haemorrhoidă.

ANALISA: a) lapos de prot. de env. Dr. László (Vichy) și Dr. Wilhelm Hahn (Gießen) analizează apă minerală naturală în acid carbonic natural se înfrunghiează cu strălucite succese de vindecare: a) la boala acută și cronică de stomac și intestine; b) la diaree și nervozitate; c) la boala cronică de ficat, fier, splină și răruchi; d) la rachitism, osteomielită, osteoporoză; e) la catar de bătă și răruchi; f) la haemorrhoidă.

ANALISA: a) lapos de prot. de env. Dr. László (Vichy) și Dr. Wilhelm Hahn (Gießen) analizează apă minerală naturală în acid carbonic natural se înfrunghiează cu strălucite succese de vindecare: a) la boala acută și cronică de stomac și intestine; b) la diaree și nervozitate; c) la boala cronică de ficat, fier, splină și răruchi; d) la rachitism, osteomielită, osteoporoză; e) la catar de bătă și răruchi; f) la haemorrhoidă.

¹ Voința, Cluj, Anul I, 1921, nr. 271, p. 2 (articolul este cu pseudonimul *Al.*).

Cu carul cu boi la Băile Sângeorzul-român acum 30 de ani ...

Povestea izvoarelor minune și alte povești despre viața vechiului Sângeorz

Sângeorzul Român – Am sosit abia aseară cu trenul dinspre Năsăud de la Cluj, drumul înspre Sângeorz duce pe Valea Someșului până la Beclean, unde drumul se bifurcă, luând-o înspre Năsăud – Ilva și Rodna Veche. Sângeorzul este situat la vreo treizeci de km. mai din sus de Năsăud, într-o vale frumoasă și pitorească.

De la gară și până la băi sunt câțiva pași abia. Drumul se poate face și pe jos în mai puțin de 5-6 minute. Peste tot domnește o liniște adâncă, un aer curat și sănătos. Doar din când în când mai scârțâie roata vreunui car ce se reîntoarce încărcat de spice ori râsul zglobiu al vreunei fete plină de viață.

Mai demult ...

Sângeorzul Român nu a fost însă atât de liniștit ca și azi. Era doar cu 20-30 de ani înainte, sub „era” ungurească, când bietele familiei de români nu aveau ce căuta nici la Sovata, nici la Herculane și nici la vreo altă stațiune balneară ungurească. Atunci, lumea se aduna la Sângeorz, *Oláhszentgyörgy* după cum îi spuneau ungurii, unde răsunau cântecele de veselie și codrii de voie bună. Se adunau aici cu miile, întocmai cum se adună azi la Sovata, făcând din Sângeorz un cuib de tinerețe plină de avânt și energie.

Cu carul cu boi ...

Drumul la Sângeorz nu se făcea ca și azi. Nu era nici tren pe vale și nici taxiuri la Bistrița ori la Dej. Ci se făcea ca și toate drumurile de demult, cu carul cu boi ori cu „trăsura”, o căruță mare și încăpătoare, unde să încapă nu numai membrii familiei, ci și lada cu pernele și cu alte lucruri utile unui menaj la băi. Pe vremuri nu erau la Sângeorz nici hoteluri și nici muzică de jazz. Erau însă case mari țărănești, încăpătoare, cu cerdac umbrit în față și cu multă răcoare înăuntru. Era muzică țigănească și cântece bătrânești, vorbă curat românească și împletituri de speranțe tinerești. Era viața veselă și plină de pulsații, lume multă și animată, lumea de altădată, cu cântecele ei pline de amor și pitoresc.

La izvorul-minune

Ceea ce era însă atracția Sângeorzului era vechiul izvor, un adevărat izvor minune. Din zori de zi și până în spre prânz lumea începea să mișune în jurul izvorului tămăduitor. O muzică țigănească colinda străzile încă înainte de ora 6 dimineața, chemând lumea la izvor. Și lumea venea ... Tineri cu gulerele tari și înalte, fete cu cosițe lungi, alături de bunicuțele albe îmbrăcate în negru. Lumea bea apă minerală, râdea și își petrecea. Se împrăștia târziu de tot, când nu mai putea răzbi de foame și când se apropia ora plimbării la pădure. Atunci lumea pleca acasă, dejuna și, după masă, la pădure. La mica pădure de brad din dosul băilor, unde mirosul de cetină sporea sănătatea și antrena veselie.

Cu carul cu boi la Băile Sângeorzul-român acum 30 de ani ...

Viața românească

Venea apoi seara. Lumea se retrăgea pe acasă. După cina gătită în grabă urma restaurantul, cu dansurile lui. Pentru că înainte de vreme se dansa aproape în fiecare seară la Sângeorz. Chiar dacă nu se dansa, lumea era la concerte ori la festivaluri, nevinovate încercări de lirică și de dramatică românească. Aici au debutat și au cunoscut pentru prima dată scena cele mai bune cântărețe ardelence. Talentul lor a rămas însă îngropat în cercul restrâns al familiei românești, ca și un giuvaier de preț. Vai de aceea care ar fi ieșit din mediul românesc. Cu puține excepții se pierdea pentru totdeauna.

Azi ...

Azi Sângeorzul e un loc liniștit de cură. Locul carului cu boi l-a luat trenul și mașina, în locul plimbărilor la pădure se fac excursii în munți, iar în locul serenadelor și a chefurilor până dimineața, se dau dineuri li se joacă tenis. Vremea care le-a schimbat pe toate a schimbat și Sângeorzul. Nu mai e atâta veselie. Cu toate acestea, viața la Sângeorz e mai mult decât plăcută. Cu mici îmbunătățiri la băi și cu ușoare corecturi la mersul trenurilor, apele radioactive ale Sângeorzului Românesc și-ar recăpăta vechea lor viață plină de animație și de pitoresc¹.

¹ *Patria*, Cluj, Anul XII, 1930, nr. 167 (luni, 11 august), p. 8 (articolul este cu pseudonimul TIX).

Dr. Laurențiu Oanea
- Din activitatea de parlamentar interbelic -

MILU MĂLIN

Depunerea jurământului recruților Batalionului I grăniceresc
Sfințirea monumentului eroilor din Monor
Domnul ministru Petre Bejan cetățean de onoare al comunei Monor

În comuna Monor din județul Năsăud, a avut loc solemnitatea depunerii jurământului recruților din Batalionul I Grăniceresc de gardă regală și sfințirea monumentului eroilor din acest ținut, morți pentru patrie. Solemnitatea a fost prezidată de d-l ministru Petre N. Bejan, descendent al unei vechi și distinse familii grănicerești din Monor, unde tatăl și bunicul d-sale au avut un rol important în conducerea graniței.

Populația grănicerească din comunele Monor, Budacul de Sus și Șieu, locuitorii din Valea Bârgăului și a Someșului, precum și un mare număr de intelectuali din orașele Bistrița și Năsăud, au făcut o frumoasă primire d-lui ministru Bejan.

Odată cu d. ministru Bejan au mai sosit din București, mama d-sale, d-na Elena Bejan, d-na și d-l deputat Petre Ghiață, d-l senator Laurențiu Oanea, d-l deputat N. Tănăsescu-Săbăreni, d-l Cornel Mihăilescu ziarist, d-l deputat D. Beloiu, d-l Iancu Voiculescu, președintele federației Ilfov, d-l deputat Mișu Slăvescu, d-l I. Bălănescu, inspector școlar, d-l L. Leonian, publicist, etc.

Au mai luat parte oficialitățile din Năsăud, în frunte cu d-nii general Bădescu, comandantul Diviziei de gardă regală și delegatul Regelui la această solemnitate, d-l T. Tomescu, inspector general ad-tiv și prefect al județului Năsăud, d-l dr. C. Mureșanu, primarul orașului Bistrița, precum și un mare număr de ofițeri din garnizoana locală.

Serbările au avut loc pe platoul din fața bisericii greco-catolice din comuna Monor.

După celebrarea serviciului religios a urmat depunerea jurământului recruților din batalionul I grăniceresc de gardă regală și sfințirea monumentului eroilor din Năsăud, morți pentru Patrie, predarea monumentului în grija primarului comunei Monor și ceremonia proclamării d-lui ministru Petre N. Bejan ca cetățean de onoare al acestei comune, înmânându-i și diploma cuvenită.

Cu această ocazie au rostit cuvântări: d-l general Bădescu, comandantul Diviziei de gardă regală; d. D. Tomescu, prefectul județului Năsăud; d-l D. Nacu, fost prefect; d-l deputat Scridon; protopopul Macrea, d-l colonel Marinescu, comandantul batalionului de grăniceri din Năsăud; d-l ing. Echim, care a vorbit în numele monorenilor, etc. (...).

Cuvântarea d-lui senator Laurențiu Oanea

Sărbătorim astăzi prin sfințirea monumentului eroilor din comuna grănicerească Monor prin depunerea jurământului de credință a recruților Batalionului I Grăniceresc de Gardă Regală și primirea sărbătorească între cetățenii acestei comune pe d-l ministru Petre N. Bejan, copilul aceluia mare și neuitat grănicer, neînfricat apărător a drepturilor românești ale acestui ținut care a fost Nicolae Bejan, - trei mari momente din trecutul încărcat de glorie și veche tradiție românească a acestei comune și a acestui ținut grăniceresc.

Dr. Laurențiu Oanea – Din activitatea de parlamentar interbelic

Monumentul Eroilor sfințit astăzi eternizează nu numai memoria celor căzuți în războiul pentru întregirea neamului, a celor jertfiți pe frontul din Moldova și Tisa, ci el simbolizează toate virtuțile ostășești și eroismul fără seamă al Românilor de totdeauna de pe aceste plaiuri.

Monorul și comunele din jur ca și ținutul Someșului și a Bârgăului au făcut parte în veacul al XV-lea până (al) XVI-lea din Moldova a lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș. Ținutul acesta era cârmuit din cetatea Sucevei și apoi din Cetatea Ciceului a lui Petru Rareș de lângă Dejul de azi, la poalele căruia este situat târgușorul Reteag, unde doarme somnul vecinic marele luptător grănicer monoran Nicolae Bejan. În toate luptele voievozilor moldoveni, monoreni și toți grănicerii de mai târziu au luat parte cu multă bravură. După retragerea trupelor moldovene comunele românești ale acestui ținut și-au păstrat administrația românească și ființa lor națională peste 250 ani, neputând fi cuceriti niciodată de sașii care stăpâneau cetatea Bistrița. Nu i-a putut ademeni nici regele Matia al Ungariei, deși Român de origine, respins fiind de poporul românesc, fiindcă își renegase neamul.

În 1763 când împărăteasa Maria Tereza a înființat Regimentele de graniță de-a lungul frontierelor fostei monarhii austro-ungare, acest ținut și-a păstrat ființa sa nealterată curat românească și de aceea sfinții Împărătesei au sfătuit-o să înființeze în acest colț de țară un Regiment de graniță curat românesc.

Așa a luat ființă Regimentul al II-lea românesc de graniță de la Năsăud, în care s-au încorporat și comunele dincoace de Bistrița din ținutul După Târgului având ca centru comuna Monor, unde s-a înființat comandamentul unei companii a Regimentului grăniceresc.

Din anul 1763-1851 când Regimentul a fost desființat, comuna Monor ca și toate celelalte comune grănicerești a dat Eroi în toate luptele din aceste vremi pe toate câmpurile Europei.

Monumentul sfințit astăzi cinstește și memoria Eroilor din acele vremuri ca și a celor din războiul pentru întregirea neamului, cu eroismul cărora s-a făcut România Mare.

Al doilea mare moment al sărbătoririi de azi constă în actul solemn al depunerii jurământului recruților Batalionului I Grăniceresc de Gardă. M. S. Regele Carol al II-lea înțelegând puterea tradiției și apreciind naționalismul românilor din acest ținut, precum și glorioasele fapte de mare credință dinastică ale poporului din acest ținut, a reînviat tradiția noastră grănicerească prin înființarea acestei unități militare de elită pe care a încorporat-o în Divizia de Gardă, făcându-ne și marea cinste de a lua proprietatea și comanda onorifică a acestui batalion.

Datoria noastră a tuturor grănicerilor, atât a celor de sub drapel, cât și a celor din cele 44 comune grănicerești este să înțelegem gestul Regal și să rămânem ca și strămoșii noștri grăniceri neclintiți în devotamentul către Rege, Tron și Țară.

Dacă nevoia va cere să ne înarmăm cu toții să plecăm la datorie acolo unde cuvântul Regelui va porunci.

Partea cea mai mișcătoare a sărbătorii de azi constă în evocarea memoriei acelui mare monoran Nicolae Bejan, apărătorul neînfrânt al averilor grănicerești și a drepturilor românești din acest ținut.

În fața cotropitorului maghiar care a fost prefectul de pe vremuri Dezideriu Banffy, devenit în urmă prim-ministru al Ungariei, numai Nicolae Bejan a rămas neclintit și apăra drepturile grănicerilor și averilor lor. Prefectul l-a înfrânt pentru moment. Nicolae Bejan și-a pierdut funcția de protoiereu (șeful administrativ al districtului năsăudean) i s-a tăiat și dreptul la pensie fiindcă a refuzat să presteze jurământul de credință ungarilor.

Dr. Laurențiu Oanea – Din activitatea de parlamentar interbelic

Ajuns la adânci bătrânețe în mare mizerie s-a retras în târgușorul Reteag de la poalele Cetății Ciceului a lui Petru Rareș și acolo s-a stins lăsând în urma sa un vlăstar demn de viață și faptele sale, acel care este astăzi sărbătorit de noi, domnul ministru Petre N. Bejan.

În aceste momente planează asupra noastră sufletul lui Nicolae Bejan și al fiului său profesorul Bejan, fericit că vede pe urmașul lor ajuns în România întregită sfetnic al Regelui care ne-a reînviat tradiția grănicerească, înconjurat de dragostea noastră și chemat de cetățenii comunei Monor să umple golul lăsat în comuna Monor prin plecarea lui Nicolae Bejan¹.

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul X, 1936, nr. 129, p. 3 (Un pseudonim cu care se semna Emil Boșca-Mălin).

Activitatea Partidului Național-Țărănesc din județul Năsăud

Întrunirea din Sângeorz-Băi

Organizația național-țărănistă din județul Năsăud a convocat în ziua de Duminică mari adunări în Sângeorz-Băi și în comunele de pe Valea Ilvei, cu participarea d-lui dr. Victor Moldovan.

Întrunirea de la Sângeorz-Băi s-a ținut în mijlocul comunei, unde d-lui Victor Moldovan i s-a făcut o frumoasă primire de către peste 1.000 locuitori și intelectuali, în frunte cu d-l Alexandru Astălușiu – învățător și preot Anton Buga. D-l Victor Moldovan și însoțitorii pornesc spre biserică pentru a lua parte la serviciul religios, de unde au plecat în corpore spre locul de întrunire, în ovațiile mulțimii.

Deschiderea adunării a fost făcută de d-l Alexandru Astălușiu, vrednicul învățător din acea comună, care spune următoarele: *Astăzi avem bucuria și cinstea de a saluta în mijlocul nostru pe d-l deputat Victor Moldovan, apărătorul graniței și făuritorul legii defalcării și pe d-l avocat dr. Cornel Pop, apărătorul nostru la toate procesele înscenate în contra noastră de d-l Laurențiu Oanea, fiul comunei (mulțimea izbucnește în ropote de aplauze).*

Cuvântarea d-lui dr. Cornel Pop

Frați sângeorzeni!

Prezența dumneavoastră la această mare manifestație este cea mai puternică dovadă că atunci când interesele și averea comunei dumneavoastră sunt serios periclitate, dumneavoastră știți să faceți front puternic în fața căruia să cadă toți dușmanii comunei dumneavoastră, în frunte cu jefuitorul județului și averilor grănicerești, Laurențiu Oanea și cumnatul său Gagea, pe care l-ați alungat din funcțiunea de primar ca pe un nevrednic, pentru ca în locul furtului averii publice să întronați la comună domnia legilor, a cinstei și a dreptății, deopotrivă pentru toți locuitorii comunei.

Bunul Dumnezeu v-a ajutat și v-a dat puterea ca să rezistați torturilor și să suferiți prigoana la care ați fost supuși în lupta grea care ați dus-o pentru ca să puteți birui. Toată lumea știe că jefuitorul averilor grănicerești, Laurențiu Oanea, acest ordinar fiu al comunei dumneavoastră, nu are curajul să vină în comună decât însoțit de zeci de jandarmi care n-au lipsit nici de la cununia fiicei cumnatului său Gagea, care sfidează grănicerimea cu vila ce și-au ridicat-o de curând la „Hebe” din averile noastre grănicerești.

Șeful bandeii, Laurențiu Oanea, are neobrăzarea să-și împrucesueze și comuna sa natală pentru onorarii de sute de mii de lei, cu toate că s-a angajat că va lucra pentru interesele comunei, în mod absolut gratuit.

Ați fost batjocoriți, chinuiți, terorizați, purtați pe la parchet și pe la tribunal, întocmai ca niște criminali ordinari, căci „Zdrobău, în denunțurile sale, spunea că dumneavoastră ați pregătit asasinarea sa și a fostului primar Gagea, pentru ca înfundând

*Activitatea Partidului Național-Țărănesc din județul Năsăud
Întrunirea din Sângeorz-Băi*

pușcăriile cu dumneavoastră să poată opera în comună liber și nestingherit de nimeni, după bunul lor plac". O singură vină s-a găsit „că v-ați făcut datoria salvând averea comunală din mâinile acestora”.

Ați biruit și răfuiala cea mare nu va întârzia să sosească. Numai noi avem autoritatea morală să-i sancționăm, căci niciunul dintre conducătorii noștri nu poate fi învinuit că a luat măcar un leu din graniță. Vom pedepsi și pe slugoiul liberal Tudor dan. Vă aduceți aminte că fostul tovarăș de afaceri a lui Oanea, Dumitru Nacu, atunci când nu se mai putea înțelege cu șeful lui, cum să împartă între ei porția, a făcut la Bistrița o manifestație, purtând o pancartă pe care era scris „Jos cu Laurențiu Oanea, jefuitorul județului”. Ei sunt aceia care spun că fură și se acuză reciproc, pentru ca apoi să-i vezi din nou la braț, așa cum, adineaori, l-am văzut pe Oanea cu Nacu pe care l-a împăcat dându-i o slujbă la „Regna” cu 15.000 lei lunar.

O nouă viață va începe în comuna dumneavoastră odată cu venirea partidului nostru la putere. Ceea ce se petrece la dumneavoastră, se petrece în întreaga țară (aplauze).

Discursul d-lui Dr. Victor Moldovan

Domnul Victor Moldovan a vorbit timp de două ceasuri și discursul domniei-sale, des întrerupt de aplauzele mulțimii, a produs profundă impresie, el culminând prin expresia că „Oanea este cel mai mare jefuitor a Țării Românești”. În momentul când domnia-sa se urca pe tribună, un detașament de jandarmi a sosit și a cerut să nu țină întrunirea în loc deschis, ceea ce d-l Moldovan a refuzat categoric. Mulțimea era atât de indignată și revoltată, încât jandarmii au fost siliți să se dea la o parte și adunarea a continuat.

Fraților,

cu 20 de ani înainte de Horia și Cloșca a murit moarte de erou precursorul acestei răscoale țărănești, un moșneag în etate de 104 ani, țăranul Tănase Todoran, întocmai ca și Horea și Cloșca, frânt pe roată, care în timpul execuției îmbărbăta pe ceilalți 20 tovarăși ai săi, care asistau la această execuțiune, pentru a-și dezrobi semenii, pe țăranii lui din graniță de sub iobăgia străină. Curajul acestui mucenic a stârnit admirația celui mai mare scriitor al Ardealului, Gheorghe Barițiu, iar vitejia ostașilor grăniceri de mai târziu a pus în uimire pe cel mai mare cuceritor, pe marele Napoleon, reținut trei zile de-a rândul la Aredo de Venezia de către acești ostași îmbrăcați în straie țărănești, ai căror descendenți sunteți dumneavoastră.

Formidabila avere a celor 44 comune grănicerești, care se evaluează la două miliarde lei, pe care ați moștenit-o, s-a câștigat cu sângele vitejilor grăniceri care au înscris cele mai frumoase pagini în istoria Țării. Aceste averi au fost date pradă acaparatorilor cu complicitatea organelor statului și cu concursul politicienilor.

Treziți-vă grăniceri, căci strămoșii voștri v-au învățat să țineți pieptul și să muriți la datorie, nu să fiți lași. Toți avem datoria să ne ridicăm și, urniți, să salvăm aceste averi din mâinile hrăpărețului Laurențiu Oanea, care a păgubit grănicerimea cu sute de milioane, care a distrus pădurile, vânzându-le jidanilor pe prețuri de nimica, care a falsificat bilanțul societății sale personale „Regna”, păgubind comunele cu zeci de milioane, împărțind câștigul între prietenii lui politici, bineînțeles, partea leului revenindu-i lui.

Tovarășul lui de afaceri, Popa Grigore din Telciu, mi-a confirmat acest lucru, căci și el sfidează grănicerimea cu o vilă de curând clădită pe dealul băilor din averile dumneavoastră.

Vorbește în continuare de activitatea nenorocită a „Regnei”, condusă de oameni fără

*Activitatea Partidului Național-Țărănesc din județul Năsăud
Întrunirea din Sângeorz-Băi*

dragoste și suflet românesc și trage concluzia că pe toți conducătorii acestei societăți îi va deferi din nou Parchetului ca să răspundă pentru gestiunea lor. Amintește despre operațiunile de la Banca Grănicerilor, al cărei consiliu i-a votat senatorului „Beșa”, zis Bejan, drept recompensă pentru că a băgat banca în faliment păgubind grănicerimea cu 25 milioane, un cadou, ce credeți dumneavoastră, decât nu mai puțin de 2 milioane lei (ropote de aplauze și strigătele să trăiască Victor Moldovan și la pușcărie cu hoții graniței, nu mai contenesc).

Domnul Moldovan continuă: *Eu, care am expropriat 3.500 jugăre pentru comunele județului, n-am luat nici un ou clocit din graniță. Nu mă poate nimenea învinui că eu aș fi păgubit măcar pe un singur om din acest județ. Toate serviciile le-am făcut absolut în mod gratuit, căci așa am înțeles eu să-mi fac datoria față de alegătorii mei. În schimb liberalii, pe care – pe care îi numește jefuitorii averilor grănicerești – și-au făcut zeci de milioane pe spinarea dumneavoastră.*

Face în continuare o examinare a împrejurărilor locale din Sângeorz-Băi și spune că a rămas uimit când a văzut vila edificată de cumnatul lui Oanea, a țăranului Gagea, cu 36 camere, cu 2 etaje, parter, subsol, care cu întreg mobilierul costă peste 2 milioane lei. Acest Gagea și-a cumpărat pământuri de peste 400.000 lei și *de ce să vă plângeți, dumneavoastră sângeorzenii, căci vedeți Oanea, Gagea și ceilalți și-au făcut și pentru ei, dar au făcut și pentru dumneavoastră ceva, ei vreau să vă lase muritori de foame, dar cu electrică în Sângeorz, căci am văzut că aveți electrică și lelea Saveta Ciocan mi-a spus că de când aveți electrică ați rămas în întuneric și ziua și noaptea. Știți ce mi-a mai*

spus Saveta Ciocan, că motorul „Buic” când l-au pornit pentru prima oară, a înroșit numai lămpile, așa cum înroșiți dumneavoastră câte o bucată de zahăr cu cleștele în foc ca să colorați vinarsul și lămpile s-au stins pentru totdeauna, rămânând o datorie la comună de 70.000 lei. Până zilele trecute, Gagea fura chereștea de la fabrica din Ilva-Mică cu căruțele, dar acuma o aduce cu vagonul, probabil de ce sunt la spartul târgului, căci lumea lor se duce și în locul va veni lumea dumneavoastră a țăranilor strânși uniți în jurul Partidului Național-Țărănesc (Trăiască Partidului Național-Țărănesc, trăiască Iuliu Maniu, Victor Moldovan).

Acest faimos, Laurențiu Oanea, care face rușine însuși Partidului Liberal, am auzit că va fi dat afară din partid. Nerușinarea și obrăznicia acestui jefuitor public este fără margini și, fraților, vă rog să țineți minte și rog și pe domnii jandarmi, care au venit aici să-și facă datoria, să-și noteze că eu, Victor Moldovan spun că Laurențiu Oanea este cel mai mare jefuitor din Țara Românească (Cuvintele d-lui Moldovan sunt recompensate cu ropote de aplauze și strigăte de trăiască).

Ministerul, pe cale legală, a expropriat un teren păduros care a revenit comunelor Rodna, Sângeorz-Băi, Feldru, etc. Exproprierea s-a făcut la dorința d-lui ministru Valer Pop, iar Laurențiu Oanea și de astă dată și-a luat rolul în serios, atribuindu-și că el este autorul exproprierii și nu d-l ministru Valer Pop și din această danie pe care au primit-o locuitorii comunei Rodna, și-a votat cu consilierii comunei, drept onorar avocațial, 200 jugăre pădure rășinoase care a și luat-o în primire și care valorează între frați 15 milioane lei.

Se zice că d-l ministru Valer Pop ar fi auzit de această ispravă nouă a lui Laurențiu Oanea și că s-ar fi exprimat: „Dacă îi adevărat, atunci îl scuip în față când îl întâlnesc”.

Analizează în continuare starea comunei Sângeorz-Băi, arătând celor prezenți rezultatul dezastruos al gospodăriei liberale.

Expune programul Partidului Național-Țărănesc și dă sfaturi sătenilor cu privire la creșterea vitelor, singurul izvor rentabil de îmbogățire pentru țara noastră, dar mai ales pentru regiunile muntoase.

Popa Grigore, la care face aluzie, mi-a recunoscut că și el este părtaș la furniturile

*Activitatea Partidului Național-Țărănesc din județul Năsăud
Întrunirea din Sângeorz-Băi*

din graniță, care încă și-a edificat o vilă în stațiunea balneară cu 24 încăperi, cea mai elegantă din stațiune. Această vilă numită „Mălăița” are și o poezie.

Domnia-sa explică sătenilor de ce vila este numită „Mălăița”, spunându-le că aceștia când au adus mălai în județ pentru populația înfometată, au făcut un gheșeft de 5 milioane lei.

Îndeamnă sătenii să-și curețe pășunile muntoase de jnepeni, să-și aranjeze fiecare gospodăria sa în așa fel ca să crească numai vite de soi în mod rațional. Posibilitățile în această privință li se vor deschide larg prin punerea în aplicare a legii defalcării (Mulțimea strigă: Trăiască d-l deputat Moldovan, făuritorul legii defalcării).

Dar vă rog să curățiți toți jnepenii și din graniță, să-i scoateți din rădăcină, căci Laurențiu Oanea este cel mai mare jefuitor al averilor dumneavoastră și acest lucru îi rog pe domnii jandarmi să îl noteze la procesul verbal că eu l-am spus. Odată jnepenii curățiți, bunăstarea dumneavoastră nu va întârzia să vină.

Cu aceasta întrunirea a luat sfârșit și d-l Victor Moldovan, însoțit de d-l dr. Cornel Pop, au plecat în comuna Ilva-Mică, unde s-a ținut o întrunire, la care a luat cuvântul din nou domnia-sa și d-l dr. Cornel Pop.

De aici au plecat în comuna Măgura unde, asemenea, s-a ținut o întrunire, de unde să-au reîntors la Bistrița¹.

¹ *Patria*, Cluj, Anul XIX, 1937, nr. 136, p. 2.

ASPECTE PRIVIND VIAȚA LOCUITORILOR DIN LOCALITĂȚILE SÂNGEORZ-BĂI, ILVA MICĂ, LEȘU, FELDRU, NEPOS ÎN ANUL 1930

Dologa Dorin

Raportul Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi din anul 1930 ne oferă o serie de date privind viața locuitorilor din această circumscripție. Teritoriul Județului Năsăud era împărțit în mai multe circumscripții sanitare. Circumscripția sanitară Sângeorz Băi cuprindea localitățile Sângeorz Băi, Ilva Mică, Leșu, Feldru și Nepos¹.

În anul 1930 în Circumscripția sanitară Sângeorz-Băi s-au înregistrat 469 de nașteri și 247 decese². Numărul nașterilor era de aproape două ori mai mare decât cel al deceselor. În localitățile Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi exista un standard de viață relativ ridicat, care a asigurat un procent mai mare al nașterilor decât al deceselor.

Atunci când ne referim la standardul de viață, avem în vedere condițiile de locuit, de hrană, îmbrăcăminte, serviciile medicale. În localitățile Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi în anul 1930 existau 1.920 case de lemn, 300 de zid, 20 de gard (nuiele), 2 de piatră și 10 bordeie³. Majoritatea caselor erau de lemn. Casele de lemn sunt case sănătoase. În ceea ce privește numărul încăperilor, 1.694 case aveau două încăperi, 290 case aveau trei încăperi, 250 de case aveau o încăpere, 10 case aveau patru încăperi, iar 8 case aveau mai multe încăperi⁴. Condițiile de viață erau sensibil îmbunătățite. Majoritatea caselor aveau câte două încăperi, față de una singură cât aveau în perioada precedentă. Un număr de 2.200 case aveau ferestre mobile⁵, iar 52 case aveau ferestre fixe⁶. În ceea ce privește acoperișul, 2.272 case erau acoperite cu șindrilă, 25 cu țiglă, iar 15 cu tablă. Ca și sursă de încălzire 980 de case aveau sobe de fier, 820 de case aveau vetre, iar 452 de case aveau sobe de zid. Un număr de 2.000 de case aveau latrine. Un număr de 225 de case aveau grădini cu pomi, iar 52 de case grădini cu zarzavat. În ceea ce privește fântânile, un număr de 1.650 de case aveau fântână proprie. Referitor la grajduri, un număr de 2.000 de case aveau grajduri bune, iar 252 de case dețineau grajduri rele⁷.

În ceea ce privește ocupațiile locuitorilor din localitățile Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi în anul 1930 un număr de 2.020 de oameni erau agricultori, 91 erau meseriași, 42 erau comercianți, iar 35 erau funcționari⁸. Majoritatea populației trăia din cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Meseriașii deserveau nevoile locale. Este de remarcat faptul că în localitățile Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi își desfășurau activitatea un număr de 91 de meseriași. Dintre aceștia 25 erau lemnari, 20 fierari, 14 rotari, 13 cizmari, 12 zidari, 5 potcovari și 2 croitori⁹. Locuitorii din zonă apelau la serviciile meseriașilor. Croitorii confecționau haine, cizmarii creau opinci și cizme, fierarii reparau carele și căruțele, potcovarii potcoveau caii. Gospodarii trebuiau să câștige bani, deoarece reparatul carelor și căruțelor și potcovitul costa.

¹ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), Fond *Serviciul Sanitar al Județului Năsăud*, dosar 10, f. 5 v.

² *Ibidem*, dosar 722, f. 74.

³ *Ibidem*, f. 74.

⁴ *Ibidem*, f. 74.

⁵ Ferestre care se deschid.

⁶ Ferestre care nu se deschid.

⁷ ANBN, Fond *Serviciul Sanitar al Județului Năsăud*, dosar 722, f. 74.

⁸ *Ibidem*, f. 74.

⁹ *Ibidem*, f. 74.

DORIN DOLOGA

În ceea ce privește numărul animalelor domestice, în anul 1930 în localitățile Circumscripției sanitare Sângeorz Băi existau 2.800 de boi, 2.400 de cai, 3.600 de vaci, 4 bivoli, 5 800 de oi, 600 de capre și 2.300 de porci¹. Boii erau animale de forță cu care se putea ara pe coaste, se puteau transporta lemne. Pentru întreținerea boilor era nevoie de mai multe furaje decât pentru întreținerea cailor. Existența unui număr mare de boi însemna că locuitorii aveau condiții pentru a-i hrăni mai bine, pentru că și calitatea muncii făcute de boi era mai bună.

În comunele Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi existau 10 măcelării². Măcelarii tranșau animalele și făceau o serie de produse la cererea clienților.

În localitățile Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi în anul 1930 existau 800 de iugăre (464 hectare) cultivate cu porumb, 20 de iugăre (11,6 hectare) cultivate cu grâu și 15 iugăre (8,7 hectare) de grădini de zarzavat³. Datorită condițiilor de relief și climă se cultiva mai mult porumb decât grâu. Mâncarea de bază a locuitorilor era mămăliga. În afară de mămăligă locuitorii consumau lapte, brânză, carne, pe care le obțineau în gospodăria proprie. Meniul era completat cu legume. Grâul cultivat era cel de primăvară, cu o productivitate mai scăzută, care era mai bine adaptat la condițiile de relief și climă. Îmbunătățirea meniului locuitorilor era importantă, pentru că un om bine hrănit se îmbolnăvește mai greu.

În ceea ce privește industria casnică existau un număr de 12 mori, 1 brutărie și 12 cojocării⁴. Morarii măcinau cerealele produse în zonă, iar cojocarii confecționau cojoace pentru ca locuitorii să fie protejați de frig iarna.

Aici se aflau și 1 restaurant și 21 de cârciumi. Locuitorii din localitățile Sângeorz-Băi, Ilva-Mică, Leșu, Feldru și Nepos au consumat în anul 1930 o cantitate de 1.500 kg de rachiu, 2.000 de sticle de bere, 500 kg de vin, 150 kg de lichior și 40 kg de țuică⁵. Țăranul român era dependent de consumul de alcool. Acest lucru se datorează exploatării crunte, presiunii plății impozitelor, muncilor obligatorii, precum și unei anumite doze de primitivism a țăranului român.

În localitățile Circumscripției sanitare Sângeorz-Băi existau un număr de cinci moașe⁶. S-au ținut o serie de conferințe cu mamele care alăptau, dându-se sfaturi de protecție a copiilor⁷. Acest lucru era necesar, deoarece mortalitatea infantilă era foarte mare, iar mulți dintre locuitori erau analfabeți. În anul 1930, din cele 1.045 de persoane de sex feminin cu vârsta de la 7 ani în sus din localitatea Sângeorz-Băi, un număr de 529 de persoane (50,62 %) erau analfabete⁸. Jumătate dintre persoanele de sex feminin cu vârsta de la 7 ani în sus din Sângeorz-Băi nu știau să scrie și să citească.

În concluzie, putem afirma că în anii '30 s-a înregistrat o creștere a nivelului general de viață a populației din zonă și o îmbunătățire sensibilă a condițiilor de locuit (existau numai 10 bordeie). Faptul că s-au născut un număr de două ori mai mare de persoane decât au încetat din viață vine să confirme un standard de viață relativ ridicat.

¹ *Ibidem*, f. 74.

² *Ibidem*, f. 74 v.

³ *Ibidem*, f. 74 v.

⁴ *Ibidem*, f. 74 v.

⁵ *Ibidem*, f. 74 v.

⁶ *Ibidem*, f. 78.

⁷ *Ibidem*, f. 78 v.

⁸ Sabin Manuilă, *Recensământul general al populației României, Volumul III: știința de carte*, Tipărit la Monitorul Oficial, Imprimeria Națională, București, 1938, p. 318.

P. S. S. Episcopul Nicolae Colan în Țara Năsăudului

Sfințirea bisericii din Sângeorz-Băi – Primirea frumoasă făcută înaltului ierarh în satele grănicere

O mână de credincioși din comuna Sângeorz-Băi, având sprijin material din partea oaspeților ortodocși la stațiunea balneo-climatică, prin sârguință și muncă intensă timp de trei ani, au ridicat o frumoasă Biserică în imediata apropiere a băilor. Târnosirea ei a făcut-o P. S. S. Episcopul Nicolae Colan al Clujului în ziua de 18 iulie crt.

Primirea în granița năsăudeană

P. S. S. Episcopul Nicolae Colan a intrat pe pământul graniței năsăudene în seara zilei de 17 iulie, fiind primit cu multă căldură de întreaga suflare românească.

Astfel, în prima comună grănicerească, - în Mocod, - poporul îmbrăcat în haine de sărbătoare, cu drapele naționale și ale altor societăți, cu banderiu de călăreți, au așteptat, la intrarea în sat și prin cuvântul părintelui protopop Victor Zinveliu, au salutat pe P. S. S. Episcopul Colan.

În comuna Mititei, în același cadru sărbătoresc, în fruntea țăranilor disciplinați, a vorbit părintele Victor Coșbuc; aceeași caldă primire la Salva, unde a vorbit părintele Iuliu Morar.

Tuturor le-a răspuns arhiereul.

La Năsăud

La intrarea în oraș, a fost întâmpinat de oficialități, în frunte cu d. Ștefan Lupu, primarul orașului, inspector silvic Tipa, I. Seplecan, directorul școlii normale, consilierii orașului și numeros public.

Prin cuvinte însuflețite, este salutat de tânărul primar Lupu, relevând importanța primei vizite pe care Episcopul o face în Țara Năsăudului.

În răspuns, P. S. Sa evocă eroismul și vredniciile grănicerilor. Dă binecuvântarea Sa arhierească.

În fața bisericii unite, erau adunați toți intelectualii și țăranii. Când P. S. Sa a descins din mașină, a fost viu aclamat.

Reverendisimul Ștefan Buzilă, în numele Bisericii Unite, rostește cuvântul de bun sosire pe pământul Năsăudului, trecând în revistă câteva evenimente din istoria acestuia și rolul important al bisericii în menținerea trează a conștiinței naționale.

Răspunde P. S. S. Episcopul Colan, printr-o cuvântare îmbrăcată în haina naționalismului curat românesc, accentuând nota de progresivă frăție care există între cele două biserici naționale care trebuie să fie una în fața intereselor superioare ale neamului.

Mai vorbesc părintele Desideriu Bălaș, în numele bisericii romano-catolice, d. O. Fritsch, etc.

La capela ortodoxă a fost întâmpinat cu Sfânta Cruce și Evanghelia de părintele Ion Bunea, în fruntea credincioșilor ortodocși. În răspuns, episcopul dă binecuvântarea Sa asistenței. A urmat o scurtă vecernie.

P. S. S. Episcopul Nicolae Colan în Țara Năsăudului

În seara zilei de 17 crt. Episcopul – mare bibliofil – a vizitat Muzeul năsăudean, unde a fost primit și lămurit din partea d-lui prof. Iuliu Moisil și Virgil Șotropa, patriarhi culturali ai graniței. Aici P. s. sa stă o oră, admirând grandioasa și valoroasa bibliotecă, documente, muzeu, etc.

Pe Valea Someșului

După un popas la Năsăud, P. S. Episcopul și-a continuat drumul spre Sângeorz. Peste tot a fost admirabil primit. Așa în comuna Rebrișoara au vorbit preoții E. Irini și I. Mihalca; în Nepos părintele Moldovan, în Feldru, părintele Mititeanu; Ilva Mică, părintele Vasile Rusu. În Sângeorz a vorbit părintele Chinteanu, prim-pretorul Dumitru și primarul comunei.

Un sobor de preoți, format din dr. Sebastian Stanca și dr. Sava - consilieri, dr. Andrei Buzdug – profesor de teologie, m protopop Baba – Alba-Iulia, protopop I. Mureșan - Bistrița și încă 20 preoți, în frunte cu parohul local Ion Bunea, sub conducerea căruia s-a ridicat biserica, a așteptat pe Arhiereu la intrarea în grădina bisericii care era plină de credincioși.

Părintele profesor Ion Bunea a ținut o entuziastă cuvântare ocazională, urând bun sosire Episcopului Colan, care muncește intens în via Domnului pentru dreapta lățire a Evangheliei Sale. În jurul bisericii s-au adunat și se vor aduna întotdeauna bunii creștini pentru a se mângâia și liniști.

Apoi s-a început serviciul divin al sfințirii bisericii și apoi Sfânta Liturghie. Răspunsurile le-a dat strălucitul cor țărănesc din comuna Mijlocenii Bârgăului, organizat și condus de destoinicul preot Augustin Pop.

Cuvântarea Episcopului Nicolae

La sfârșitul Liturghiei, P. S. S. Episcopul a rostit o edificatoare și educativă predică, timp de peste o oră. Plecând de la citatul: „Încă ne rugăm pentru podoaba casei tale și pentru cei ce o iubesc pe ea”, arhiereul arată importanța Bisericii în viața neamului și a creștinătății. În cele mai mici sate, aceste locașuri de închinare, se ridică majestuoase, stând, totdeauna, deschise tuturor, indiferent de vârstă, clasă socială, avere, colorit politic. La altarul Domnului aleargă atâția nemângâiați, atâția săraci cu trupul și duhul, pentru a se întări și alimenta din izvorul dător de viață: Hristos.

Biserica consacrată era foarte necesară în această stațiune balneo-climatică, vizitată de atâția oaspeți. Pentru aceștia, noul locaș este un loc de odihnă spirituală și refacere sufletească, pe lângă refacerea fizică.

Îndeamnă credincioșii să cerceteze Sfânta Biserică, să trăiască o viață cu adevărat creștinească, respectând frumoasele perceptive ale Evangheliei lui Iisus și încheie prin a le împărtăși arhierasca binecuvântare.

Ceremonia consacrării a durat trei ore. La orele 14, în restaurantul „Hebe”, s-a dat un banchet, ținându-se mai multe toasturi. Seara, în aceeași sală, corul sătenilor din Mijlocenii Bârgăului a dat un concert, sub conducerea părintelui Augustin Pop. S-a executat un bogat repertoriu de muzică românească regională, cer a plăcut mult publicului¹.

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul XI, 1937, nr. 158, p. 2.

DIN GRANIȚĂ

Regele în Ardeal

După terminarea tuturor agendelor, care au reclamat prezența Maiestății Sale, Regelui Carol, în Budapesta, cu ocazia numirii noului guvern, Domnitorul nostru n-a plecat acasă, la Viena, cum scriseseră atunci foile din capitală, ci a luat drumul spre Ardeal, acest colț de țară atât de cunoscut Monarhului, încât de pe vremea când un moștenitor de tron stătea în fruntea armatei, care a curățit Ardealul de invaziunea română. A plecat vineri seara din Budapesta și sâmbătă dimineața a sosit în orașul Mureș-Oșorhei, unde a fost așteptat la gară de Arhiducele Iosif, general-colonel și comandant de armată, cu întregul său stat major. Au fost de față la sosire și căpeteniile civile ale orașului. Maiestatea Sa a schimbat cuvinte cu fiecare dintre cei prezenți, mai ales ofițerii, care îi erau cunoscuți de pe vremea când stăteau sub a sa comandă în luptele de la marginile Ardealului. Maiestatea Sa a urcat apoi de nou trenul și însoțit de Arhiducele Iosif a plecat mai departe spre front.

În *Ditró-Gyergyó* trenul s-a oprit și Maiestatea Sa a plecat cu automobilul prin teritoriile comitatelor secuiești: Gurghiu, Ciuc și Trei Scaune. Pe unde a trecut, pe străzi, prin sate și orașe, Maiestatea Sa a fost așteptat și primit de deputațiuni de ale trupelor de la front și de autoritățile publice, precum și de poporațiunea care a aclamat cu căldură pe tânărul nostru Domnitor. Casele și străzile erau pretutindenea frumos împodobite, cu steaguri, cu flori, cu crengi mari de arbori de pădure. Porți triumfale erau ridicate pe mai multe locuri, cu inscripții diferite, din care se vedea iubirea poporațiunii din localitate față de țară, de patrie, de Rege, față de conducătorul eroic al armatei noastre în luptele din toamna trecută în contra dușmanului. Amintirile legate de splendida ofensivă din toamnă în contra trupelor române au primit exprimare și în vorbirile pe care le-au rostit oratorii diferitelor deputațiuni în fața Maiestății Sale. Toți i-au adus omagiale bineventări ca „eliberatorul Ardealului”.

Maiestatea Sa a luat în primire pretutindenea rapoartele comandanților de trupe și a stat de vorbă cu ofițerii și soldații care i-au ieșit într-o întâmpinare. A fost plăcut surprins când a văzut că desterii noștri aviatori îi aruncă în sus, din văzduh, mulțime de flori, care se uneau cu florile răsfirate de poporațiune în calea Monarhului. Cu vie satisfacție a putut constata Maiestatea Sa, că pagubele pricinuite de invazia română au fost grabnic și temeinic reparate și că viața și-a luat pretutindenea iarăși cursul normal, iar holdele promit pretutindenea recoltă mulțumitoare.

Seara, târziu, a sosit Maiestatea Sa în orașul *Sepsiszentgyörgy*, de unde, apoi, călătoria a fost continuată la Brașov, Sighișoara, Teiuș, Apahida, Dej și Bistrița. În Bistrița s-a prezentat în fața Maiestății Sale comandantul de armată Kövess, însoțit de comandantul trupelor din Bucovina, sectorul Dornavatra cu întregul stat major și toți comandanții. Compania de onoare era aici formată din jandarmi, care au apărut Bucovina la timpul său, sub conducerea colonelului Fischer, tot oameni decorați, unii cu mai multe medalii. Monarhul s-a întreținut cu fiecare din acești eroi timp îndelungat, lăudându-le vitejia și mulțumindu-le

Regele în Ardeal

pentru serviciile aduse tronului și patriei. I-au fost prezentate apoi toate deputațiunile de ofițeri și soldați de rând. Se aflau în deputațiuni și de aceia care tocmai veniseră din luptele date la Isonzo. Maiestatea Sa i-a încredințat să comunice camarazilor lor cea mai caldă mulțumită și adâncă recunoștință a Maiestății Sale pentru eroica și jertfetitoare atitudine din lupta a zecea de la Isonzo, aducându-și aminte cu durere de grelele jertfe de sânge, reclamate de această luptă.

Comitele suprem al comitatului i-a prezentat apoi căpeteniile civile și bisericești din Bistrița, între care se află și protoprezbiterul Gregoriu Pletosu, precum și protopopul greco-catolic român, domnul Dionisiu Vaida. Maiestatea Sa a schimbat cu fiecare câteva cuvinte, apoi a plecat cu automobilul la biserica romano-catolică din Bistrița, unde a fost primit la intrare de preoții pontificați. A ascultat aici serviciul divin, încheiat cu intonarea imnului casei domnitoare, apoi între aclamările publicului, care arunca flori în calea Domnitorului, a plecat cu automobilul spre Vatra-Dornei.

Pretutindenea au ieșit întru întâmpinarea Maiestății Sale comandanții trupelor și deputațiuni trimise de toate trupele de la front. Între cei ce i s-au prezentat se afla și eroul nostru legendar vice-colonelul Victor Rusu, pe piept cu toate decorațiunile: *Medalia de Aur* și *Medalia Mare de Argint pentru Vitejie*, apoi *Coroana de Fier* și *Crucea pentru merite militare*, cu decorația de război și săbii, celelalte două dintâi primite ca soldat, celelalte două ca ofițer. Maiestatea Sa a vorbit și aici cu fiecare soldat în limba acestuia, apreciindu-le prestațiunile în lupte grele. Ovațiuni zgomotoase s-au făcut Monarhului și din partea populațiunii din aceste părți ale monarhiei. Maiestatea Sa a plecat apoi îndărăt la Bistrița, iar de aici luându-și rămas bun de la comandantul de armată Kövess și de la ceilalți ofițeri înalți, a plecat cu trenul de-a dreptul la Viena, unde a sosit luni, în 18 iunie, la orele 12 din zi¹.

¹ *Telegraful Român*, Sibiu, Anul LXXV, 1917, nr. 14 (13/26 iunie), p. 176.

Contribuții la istoria evreilor din Ținutul Năsăudului

EMIL BOȘCA-MĂLIN

Tratând despre istoricul evreilor în ținutul grăniceresc năsăudean, trebuie să stabilim un prim punct de plecare: timpul venirii lor în ținuturile noastre, cu atât mai mult cu cât d. Iulian Marțian, membru corespondent al Academiei Române, și un distins istoric năsăudean, căutând să stabilească originea evreilor din ținutul Năsăudului, afirmă, pe baza unei inscripții funerare evreiești (vezi „Arhiva Someșană”, X, p. 38), că în Năsăud ar fi existat o colonie de evrei „contemporană cu venirea sirienilor în Ardeal”. În mod logic, după „cercetările” d-lui Marțian, urmează că evreii sunt mai vechi pe aceste meleaguri decât însăși poporul român...

Față de aceste constatări a d-lui Marțian, opunem afirmațiile tuturor istoricilor (vezi enciclopedia Brok house din 1853, ed. X) care afirmă că în Ungaria evreii vin abia în secolul al XI-lea, strecurându-se din vest. În Ardeal, ținut muntos cu fiare sălbatice, cu nenumărate ascunzișuri tănuite pentru criminali și hoți de drumul mare, fără trecători, evreii nu s-au putut furișa decât, fie în secolul acesta, fie în cel următor, dar și atunci numai la șes și nu la munte.

Că sporadic, unii dintre aceștia s-au încumetat să se vâre, pe timpul scurt, până în creștetul munților Rodnei, să cumpere aur și argint, să facă afaceri, nu încapе îndoială; dar ca să fi fost colonii stabile, aici e imposibil. Pe Valea Someșului și în general în întreg ținutul Năsăudului, nu a venit nici un conte care din interese multiple să-i ocrotească, judecând apoi frica caracteristică a acestui neam și, în fine, domnia absolută a bunului plac, a nesiguranței acelor vremi, așezarea evreilor aici e exclusă.

Se știe că minele Rodnei au fost exploatate încă de romani, fie cu prizonieri, fie cu criminali. Acest sistem de exploatare s-a regulat în cursul vremilor de nenumărate ori – păcat că azi nu se practică în genere la toate minele. Unii mineri (la beție și la bătaie) se mândresc că sunt urmașii a 3, 5, 7, ceea ce va să zică: descendenți din strămoși care au omorât 3, 5, 7 oameni. În tot cazul spun adevărul când judecăm că în California, Cap de Foc și în tot locul unde s-au găsit metale nobile au fost jafuri și omoruri. Referind aceasta la era de nesiguranță când s-au strecurat jidanii în Ardeal, evident nu poate fi vorba de urme stabile de evrei pe Valea Someșului, căci niciodată și nicicând evreul nu a luat parte activă la bătaie, sânge și crime sau chiar observator fiind ori instigator, numai din depărtări mari. Numai după ce i-a fost pielea în siguranță, s-a vârat să pescuiască produsul muncii goimilor, stabilindu-se și atunci numai relativ și pentru timpuri prielnice.

De-altecum însuși vechile documente năsăudene par a confirma aceasta prin zgârcenia datelor ce ni le oferă referitor la evrei. Singurele mențiuni sunt târziu pe la 1673 când Gheorghe Vornicul (Iorga: Doc. Din arh. Bistriței, vol. II, p. 24) „ce au fost armași” din Câmpulung-Bucovina scrie „birăului Tămaș” din Bistrița că a prins pe evreul care „au furat unele unora de acolo” și-l asigură că-l va pedepsi cu strășnicie „cât oi fi eu giudeț acestui loc aci”. În 1717, 20 decembrie, Toader din Bârgău, iobagul contelui Nicolae Bethlen, e tăiat cu sabia și frânt cu roata pentru că înainte cu 10 ani a omorât un evreu pe locul numit Măgura Calului („Arhiva Someșană”, I, 63). În fine, amintește despre evreul Leibel care în 18 februarie 1758, cere de la magistratul bistrițean ca, cu excepția Rodnei, să i se dea în arendă cârciumile din cele douăzeci de comune ale districtului „valah” someșan. Magistratul

EMIL BOȘCA-MĂLIN

hotărăște să fie întrebate satele dacă acestea numai voiesc să plătească în casa orașului arenda de 100 galbeni, atunci să se înceapă târguială cu numitul evreu („Arhiva Someșană”, I, 69).

Acestea sunt singurele date care vorbesc despre evrei, înainte de militarizarea ținutului, întâmplată în 1763.

Maței Rus, descendent de minier rodnean, în etate de 80 de ani (azi mort), povestește că la etatea de 14-15 ani a auzit de la moșul său care atunci avea peste 90 de ani, că în graniță nu erau evrei stabili nici înainte și nici în vremea războiului cu Napoleon; abia prin 1830 s-au așezat trei „familii de covrigari” evrei în Rodna. În 1849 sistându-se lucrările și plecând toți minerii la Baia Mare, membrii de familie a acestor evrei au părăsit Rodna stabilindu-se în Intradam, pe când capii de familie au rămas aici, dar nu se mai ocupau cu covrigăria, ci practicau cu aur, argint și plumb (caz citat de d. dr. C. I. Șotel în studiul său „Hoțiile sociale”, ce va apare în curând).

Evreii ambulanți au fost cercetați Rodna întotdeauna. Veneau de regulă la începutul fiecărei luni, chiar și din Moldova și cumpărau de la particulari, cu deosebire de la țigani, care strângeau aur din nisipul Izvorului (un afluent al Someșului ce izvorăște din împrejurimile minelor) metale nobile aur, argint, chiar și plumb, pe care fie că le traficaui, fie că le foloseau spre fabricarea diferitelor juvaerii primitive: lanțuri, cercei, brățări.

Se întâmplă des să vândă chiar slujbașii și minerii aur furat din minele erarului, dar aceștia de câte ori erau prinși, primeau pedeapsă exemplară de la care nici evreul nu era cruțat.

Cu aceste ocaziuni evreii aduceau între alte mărfuri, prin o abilă contrabandă: bere, vin și cu deosebire vinars, pe care le dădeau în schimbul metalelor nobile minerilor și țiganilor.

Totdeauna, după plecarea lor, câteva zile ori chiar câteva săptămâni, erau beții strașnice cu bătăi, chiar omoruri și în zadar era năzuința superiorilor de a le stârpi, ori cel puțin de a-i prinde.

Că acestea corespund întocmai realității istorice, se evidențiază și din mult documentata revistă istorică „Arhiva Someșană” (IX, p. 13) în care se găsesc: *Evreilor nu le era voie să întreprindă vreo speculă sau să stea mai mult de 48 ore pe teritoriul graniței. Atât jidanilor cât și armenilor le era interzis să ia arendă și să exerciteze dreptul crâșmăritului ori alt drept din raionul regimentului. Iar în alt loc (VIII, pp. 12-13) căpitanul Richter a ordonat în 1804 că fără știrea sa să nu dea nimeni fân evreilor, ca să nu facă vindere-cumpărare clandestină...și că funcționarii minelor s-au făcut vinovați de transgresiuni.*

Dacă ar fi fost vorba de evrei stabili, atunci nu putea să ordone să nu le dea fân. Fără hrană nu și-ar fi putut ținea vitele, pe care necondiționat trebuia să le aibă, dacă nu vaci și capre, cel puțin cai de care cu greu se puteau lipsi pe acele vremuri.

Dar chiar vinderea și cumpărarea clandestină era exclus să se facă de vreun locuitor stabil pe acele vremuri când pentru o percheziție domiciliară nu trebuiau atâtea formalități legale ca azi. Nu numai căpitanul, dar chiar și un caporal putea, în caz de bănuială, să descindă oricând, ziua ori noaptea, la domiciliul suspionat și să răstoarne întreg avutul fără vreo autorizație specială din partea cuiva. Unica condiție necesară era să poată dovedi ulterior necesitatea grabnică și interesul superior al acțiunii. Dacă ar fi fost stabili chiar și fără fân puteau să facă vindere-cumpărare clandestină, dar ambulanți fiind și neprimind fân, nu puteau să stea în Rodna sau în satele grănicere, fără hrană pentru cai. Reiese deci că această ordonanță a fost o presiune indirectă de a-i depărta și ca ambulanți din ținutul Năsăudului.

Acestea despre evreii „ca grup”.

Contribuții la istoria evreilor din Ținutul Năsăudului

La sediul companiilor și, în special, în Rodna, vor fi fost câțiva evrei domniți (vorba lui Maței Rus). Desigur, aceștia vor fi făcut afaceri, poate chiar cu știrea și consimțământul ori complicitatea unor autorități sau funcționari. Numai la acest specimen de „evreu de casă” se poate referi jaful amintit în „Arhiva Someșană” (XII, p. 153).

Era prin 1817. războaiele multe cu franțuzii între 1815 și 1817, au făcut ca oamenii „să se îndatoreze până în gât” pe la evrei, care deși puțini, îi „ajutau” în așa fel că „pentru iernatul unui bou dădeau pe celălalt, iar pentru al unei oi pe una asemenea”. În 1817, în urma raporturilor făcute de conducătorii militari la Viena, „însuși împăratul s-a îndurat să întindă grănicerilor suferinzi însemnate ajutoare în bani”. Conducătorii regimentului de graniță au încheiat un acord cu evreul de casă Baruch prin care acesta se obligă să furnizeze cerealele necesare populației (Din plângerea grănicerilor): „Cu bani anticipați publicată în Arhiva Someșană, VIII, p. 153, în rate, Baruch făcea negoț clandestin și furniza cereale cu prețul variabil al pieței din Bistrița, așa că grănicerilor li se socotea costul întreg în datorie, în timp ce jumătate sau două-treimi din suma dată grâu, păgubiți, rămânea câștig curat în punga jidanului”. Și dureroasa constatare: „Dacă ei ar fi garantat reciproc și ar fi procedat solidar, atunci nu umpleați buzunarul furnizorului jidan și sârmanii nu plăteau banița (ferdela) de cereale cu 50 florini cum o primeau de la furnizorii din Bistrița, ci cu 7 florini, încât și-ar fi putut plăti mai ușor datoriile”.

Vicarul Năsăudului, I. Marian, în faimoasa lui circulară nr. 207 din 2 octombrie 1840 vorbește mult despre evreul de casă. Scrie anume că:

Înălțata Împărăție a scos în 1804, toți jidovii din pământul militarilor. Au oprit să nu fie arândă nice crâșme în satele militarilor jidovii, care toți numai din speculație și aceea adeseori fără cunoștința sufletească trăiesc și așa îmbogății cu paguba creștinilor năzuiesc, despre alta pentru că li lene a se lega de pământuri împărătești sau domnești și a purta slujbele și greutățile țării, care is legate de toate năcazurile, care trăiesc din lucrarea pământului, ce au lăsat-o Dumnezeu la cartea Facerii în Biblie..., apoi s-a arătat și se dovedesc, cum că unii militari dau prilej, ba încă răi de conștiință, ascultători și ai binelui obștesc, dau și ajutor speculanților jidani de a putea suge, scurta și păgubi pe frații militari și familiile lor în mai multe chipuri, iară mai ales în acestea: a) că iau plată de la jidovi ca să cumpere pentru ei arenda de crâșme în Regiment împotriva legii; b) că pentru plată înșală pe domnii comăndași și pe toți frații lor militari, îmbogățind jidovii; c) li se face îndămână de înșală pe oameni și femei cu beătură pe bucate, pe ouă, pe pui, pe găini, rațe și găște; d) cu acest prilej, amăgesc oamenii de le vând stupi, oi, berbeci, capre și alte vite cu preț mult mai jos decât se cuvine; e) înșală satele; marha(vita) și caprele cumpărate le pasc și îngrașă pe țarina și hotarele militărești cu scurtarea pășunii pentru vitele sătenilor; f) s-a dovedit anume aceasta că la multe hotare, pășunea boilor s-a mâncat și călcat de caprele jidovilor. Ovăzul astă toamnă și astă iarnă întru atâta au înșelat și l-au scos de la militari, parte pe beătură, parte pe bani; câte 2-3 șuștaci mierța, cât la mulți militari nici de sămânță nu le-a rămas și apoi în vară precum militarii așa și preoții și ofițerii, care țin cai, s-au aflat siliți a cumpăra din Bistrița câte un zlot, ba și cu câte 12 șuștaci mierța. De unde se vede cât de tare s-au înșelat frații militari vânzând ovăzul câte 3-4 glăji de vinars sau 2-3 șuștaci, batăr că milostivele învățători, dojeni și porunci împărătești s-au venit și întărit de mai multe ori oamenilor, totuși văzând că se mai află unii care lucră împotriva, am socotit lucru de lipsă ca frățiile voastre în biserică și în scaunul mărturisirii să puneți toate scăderile acestea oamenilor, învățându-i că se cuvine a iubi pe tot felul de oameni, dară faptele cele rele prin care se păgubesc alții, trebuiesc oprite și stărpite. Fraților, binevoiți a învăța poporul că beutura și vinarsul nu-i spre sănătatea și întărirea trupului... să nu fiarbă vinars din grăunțe de făină, dar nici ovăzul și alte grăunțe să nu le vândă la jidani, că aceasta e oprit de

EMIL BOȘCA-MĂLIN

Înălțata Împărăție. Care se va afla că vând, se va rușina și pedepsi... Mai pe urmă se adaugă ca să învățați oamenii a lua seama că umblă femeii străine prin toate satele cu vinars de vând pe ascuns și au pe acolo bordeiele lor, unde schimbă vinars pe lână, pe cânepă și pe bucate la femeii stricate și ce capătă iară schimbă la jidani pe vinars. Prin aceea strică femeile și păgubesc gazdele fără seamăn.

Peste toate aceste puncturi minten după căpătarea lor, să se facă învățătură în biserică.

Ion Mărian, vicarăș.

(Vezi „Arhiva Someșană”, XVIII, p. 114 și XIX, p. 154).

Cel mai evident argument al nestabilității evreilor în satele grănicerești este așezarea lor pe țărmul stâng al Someșului, chiar vis-a-vis de Năsăud, în Lușca, apoi în Intradam. Dacă le-ar fi fost permisă așezarea stabilă în comune, nu s-ar fi așezat izolat în Gheto-ul de aci.

* * *

Referitor la această comună pur evreiască, colegul meu de redacție, d-l Atanasie Motogna, un pasionat cercetător, mă informează că are o sumedenie de date. Până la cercetarea lor, mă mulțumesc să încrestez faptul că numele de Intradam vine (după d. prof. Nicolae Drăganu: Toponimie și istorie, pp. 127-128) din nemțescul *Unter dem Damm* care, rostit în jargon evreiesc, înseamnă *Între dealuri*.

D-l Nicolae Iorga, cercetând ținutul Năsăudului la sfârșitul secolului trecut, descrie în următorii termeni acest sat evreiesc:

Intradamul e mai mult o mahala de peste Someș a Năsăudului care, dacă ar fi fost în stare să se întindă, l-ar fi primit de mult cu sine. Sunt tot case țărănești, făcute ca la noi din bârne pe care le acoperă țesătura de șindrilă neagră. Dar pe străzi nu te întâmpină copii zburdalnici, la ferești nu deschide capul cercetător al codanei, nici un sătean în haine albe nu deretică în jurul casei în dimineața friguroasă. Nu sunt nici coșare, nici clăi de fân, nici grămezi de coceni în curțile mici, pustii, unde nu zburătăcește nici o cobaie. Porcii greoi nu scutură nicăieri prin gunoaie. Dar la fiecare fereastră este câte ceva: la una sticlă de rachiu, la alta unelte de casă, iar la cele mai proaste măcar câte un borcănaș cu cofeturi vopsite. Prin tină calcă solemn copii serioși cu lungi perciuni de gravitate, care te privesc cu ochi de cercetare ai unor vânători de oameni din naștere. Vreo douăzeci de români se ascund cu totul în dosul celor vreo trei sute de „țărani” cu perciuni.

În locul turnului alb al bisericii, Intradamul, care va fi având undeva o șură pentru slujba vechiului testament, înfățișează cu mândrie o școală primară de stat. Acolo se dă tinerilor vlăstare ale jidovimii singurul lucru care le lipsește încă pentru a înjuga pe toate celelalte neamuri: patriotismul maghiar (Din „Neamul românesc în Ardeal și Ungaria”).

Grănicerii bătrâni povestesc și azi, cum se furișau până-n Intradam unde cumpărau vinars, bere și vin. Aici trăgeau beții strașnice, căci cupa de horincă era un șuștar (Din latinescul *sexterius* -sustar-șiștar; 4 creițari – 8 bani).

Tot de aici împrumutau și bani. Aproape nu era evreu care să nu stea bine materialicește, ba unii erau foarte bogați. Așa familia evreului Janchel avea o fabrică de spirt cu care îngrășa sute de boi pentru comerț. Joia, în ziua târgului de săptămână din Năsăud, era totdeauna un pelerinaj spre Intradam. Aici se întâlnea grănicerul din Șanț și Ilva-Mare cu cel din Romuli și din Suplai, unde închinau de bucurie și necaz.

Numai așa se poate explica și formarea curat evreiască a comunei Intradam, unică în acest fel poate în întreaga lume¹.

¹*Națiunea*, Cluj, Anul XI, 1937, nr. 162, p. 2 și nr. 163, p. 2.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

OCTAVIAN LUNGU¹

Comerțul lemnului

În industria forestieră, ca și la alte întreprinderi, desfacerea rentabilă a produselor constituie problema de căpetenie.

Desfacerea depinde de mai mulți factori pe care îi putem numi factori externi și interni.

Factorii externi sunt determinați de un complex de împrejurări în afară de sfera de activitate a întreprinderii, pe când cei interni depind de modul de organizare a întreprinderii, de abilitatea comercială, de stăpânirea tuturor factorilor care pot influența bunul sau răul mers al întreprinderii.

I. Factorii externi

1. Mărimea cererii pentru produsele forestiere, atât pe piața internă, cât și pe cea externă.

2. Capacitatea de cumpărare, care depinde de factori valutar și financiari.

3. Politica economică financiară, valutară, vamală și de transport, atât în țara noastră, cât și în țările cu care avem sau putem să avem relații comerciale.

Acești factori pot influența în mod considerabil desfacerea produselor sau împiedicarea lor, mai ales în intervalul de după război, când aproape în toate țările viața economică a fost și este dirijată în cadrul programelor de guvernământ.

4. Alți factori neprevăzuți.

II. Factori interni

1. Organizarea comercială și tehnică a întreprinderii.

2. Calitatea și cantitatea produselor forestiere.

3. Mijloace financiare.

4. Politica comercială.

Orice întreprindere, mai ales în timpurile grele de astăzi, trebuie să fie foarte bine organizată din punct de vedere tehnic și comercial, pentru a învinge dificultățile factorilor externi.

După ce am indicat unele considerațiuni generale, să arătăm piețele de desfacere pentru produsele forestiere.

¹ Octavian Lungu, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud – Teză de doctorat*, București, 1935, pp. 195-209.

OCTAVIAN LUNGU

Piețele de desfacere:

I. Piața internă.

II. Piața externă.

1. Piața țărilor din Europa centrală:

a) Ungaria

b) Germania

c) Elveția

d) Austria

2. Piața țărilor din vestul Europei:

a) Franța

3. Piața țărilor din Mediterana:

a) Grecia

b) Italia de sud

c) Franța de sud

d) Coloniile franceze și italiene din nordul Africii

e) Egiptul

f) Palestina

g) Siria

Am indicat numai piețele cu care societatea „Regna” avea legături comerciale.

Din totalul posibilităților anuale:

2/5 din fabrici gravitează către portul Galați.

3/5 din fabrici gravitează către țările din Europa centrală și vest.

Distanța de la fabrici și până la frontieră are o mare importanță, mai ales în epoca de revalorizare, când exportul era stânenit într-o oarecare măsură prin tarife vamale ridicate și, mai ales, prin tarife scumpe de transport.

Fabricile de cherestea din patrimoniul grăniceresc sunt situate la o distanță destul de mare, mai ales de frontul Ungariei și în urma politicii forestiere a guvernului român, capacitatea de concurență a societății „Regna” față de alte industrii forestiere a fost redusă în bună parte. Aceste greutăți au fost în parte învinse prin calitatea superioară a produselor forestiere din pădurile grănicerești.

Vom arăta distanța fabricilor de sediul societății, de frontiera ungară (Episcopia Bihorului) și de portul Galați.

Nr. crt.	Unitatea	Sediul societății	Episcopia Bihorului	Galați
1.	Ilva-Mică	32 km.	297 km.	696 km.
2.	Depozitul Anieș	46 km.	316 km.	715 km.
3.	Depozitul Gura Cormăii	37 km.	312 km.	711 km.
4.	Depozitul Salva	29 km.	271 km.	670 km.
5.	Susenii-Bârgăului	21 km.	305 km.	704 km.
6.	Depozitul Bistrița-Bârgăului	29 km.	312 km.	711 km.
7.	Dornișoara	65 km.	341 km.	594 km.
8.	Vatra-Dornei	85 km.	968 km.	475 km.

Vedem că fabrica din Dornișoara și Vatra-Dornei gravitează către Galați, pe când celelalte fabrici și depozite de cherestea se orientează spre țările Europei centrale prin legătura cu rețeaua Căii Ferate Române.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

Cu toate acestea, când exportul prin portul Galați era foarte activ și cele două fabrici, Dornișoara și Vatra-Dornei, nu puteau livra întreaga cantitate până la închiderea navigației pe Dunăre, fie din cauza stocurilor sau a termenului scurt de livrare, se expediau și de la celelalte fabrici, cantități însemnate, via Adjud. Tot așa și pentru piața din centrul Europei, se expedia și de la Dornișoara cu trenul electric și de la Vatra-Dornei via Adjud.

Vânzările

Am arătat în altă parte că vânzările la societatea „Regna” se făceau prin secția vânzări, ajutată de organele exterioare și voiajori.

Vânzările pentru piața internă

Societatea „Regna” avea 3-4 voiajori pentru plasarea mărfurilor în interior. Aceștia nu erau angajați cu salariul fix și nici nu lucrau în permanență în serviciul societății, ci li se dădea dreptul de a vinde cu un comision de vânzare, într-o zonă delimitată. Vânzările acestor voiajori se făceau pe baza stocurilor existente și a instrucțiunilor date și numai sub rezerva aprobării ulterioare din partea centralei.

Societatea „Regna” plasa, cu preferință și chiar domina, pe piețele din județul Năsăud, Someș, Satu-Mare, Sălaj, Cluj (mai ales pentru lemne de foc) și într-o măsură mai mică, se vindeau cantități destul de însemnate și în județul Bihor, Arad și Timiș-Torontal.

Se mai făceau vânzări și pentru alte județe, însă pe o scară mai restrânsă, așa încât piețele de desfacere pentru consumul intern erau cele înșirate mai sus.

Se vindea marfă amestecată de toate sortimentele și dimensiunile. Marfa superioară, având un plasament mai rentabil pe piețele străine, impunea o grijă specială și anumite aranjamente comerciale cu statele cumpărătoare (Consum propriu și consum dirijat pe alte piețe europene continentale).

Piața Ungariei

Această piață era una din cele mai însemnate. Știm că Ungaria este cu totul lipsită de păduri și, în special, de esențe rășinoase. În urma acestui fapt, Ungaria are o mare capacitate de absorbție. În afară de aceasta, pe piața Ungariei se poate vinde toată gama de produse în proporția fabricației. Acest fapt e foarte important, căci pe când alte țări cer numai marfă superioară și din cauza transportului, plasarea mărfii de calitate inferioară nu e posibilă, în Ungaria se poate plasa și marfa inferioară în mod rentabil.

Pentru „Regna”, atât prin relațiile pe care le avea cu piața Ungariei și, mai ales, prin cantitățile pe care le plasa, orice micșorare a exportului pentru Ungaria avea repercusiuni simțitoare asupra situației ei financiare.

În Ungaria se plasa marfa în toate orașele, exceptând regiunea din vestul Dunării. Orașul Budapesta absorbea multă marfă scurtă necesară pentru fabricile de lăzi, pentru care se obțineau prețuri foarte bune. Se cerea și marfă de calitate mai superioară, în special Bauwaaare-Fichte. Comercianților și depozitarilor din celelalte orașe, li se vindea marfă amestecată în toate dimensiunile și calitățile.

Marfa „Regna” era preferată din cauza structurii și, mai ales, din cauza sortării stricte. Față de prețul de vânzare al altor firme, „Regna” obținea întotdeauna cu câte 3-4 Pengo mai mult la metrul cub. Societatea „Regna” dicta la un prețurile pe piața Ungariei. La

OCTAVIAN LUNGU

capătul fiecărei scânduri se marca numele societății în culori diferite, după calitatea cherestelei.

La începutul activității, societatea „Regna” a vândut marfa unor intermediari, care o plasau în numele lor.

La sfârșitul anului 1926, societatea „Regna” a încheiat o convenție cu firma „Frații Neuberger”, dându-le reprezentanța pentru Ungaria. Firma „Frații Neuberger” era o firmă veche bine cunoscută pe piața Ungariei și sub vechea stăpânire a exploatat pădurile grănicerești, având contract de concesiune pentru fabrica din Fiad și Dornișoara.

Această firmă, obținând reprezentanța pentru Ungaria, a lucrat la început în condițiuni mulțumitoare, plasând cherestea în cantități însemnate și prețuri bune. Firma „Frații Neuberger” nu avea numai dreptul de plasare al mărfii, ci era obligată să încaseze contravaloarea facturilor, decontându-le societății „Regna”. Mai târziu s-a dovedit că firma nu a decontat toate sumele, în urma cărui fapt i s-a retras reprezentanța. Societatea „Regna” n-a suferit nici o pagubă, restituindu-i-se sumele încasate și nedecontate.

Societatea „Regna”, făcând experiență nesatisfăcătoare cu prima reprezentanță, n-a mai acordat reprezentanța pentru Ungaria altei firme, ci a început să lucreze pe această piață în mod direct prin organele proprii, vizitând fiecare client.

Pentru Ungaria, punctele mai însemnate de ieșire, erau Episcopia Bihorului, Valea lui Mihai și Curtici.

Marfa era vândută ab frontieră, frahtul se rambursa, scăzându-se în baza scrisorilor de trăsură din valoarea facturii, cu ocazia decontării.

Marfa se vindea pe termen de 90-120 zile cu acoperire cambială. După ce „Regna” a început să lucreze direct pe piața Ungariei, decontările se făceau cu centrala, trimițând clienții și efectele de acoperire.

Pentru vânzările cu plată imediată sau în termen de 30 de zile, sumele erau depuse la Pesti-Hazai-Elso-Takarek-penztar, Budapest, unde societatea „Regna” avea cont curent. Efectele de primit, înainte de scadență, se trimiteau acestei bănci spre încasare.

Din totalul desfacerii, pentru Ungaria s-a exportat circa 33-34%. E evidentă deci importanța acestei piețe pentru gospodăria forestieră grănicerească.

Odată cu izbucnirea crizei economice, exportul în Ungaria s-a redus în mod simțitor, urmând și alte dificultăți: contingentarea, restricțiuni privind regimul devizelor, blocarea depunerilor, criza valutară, etc. Toate aceste fenomene, ivite nu numai pe piața Ungariei, ci și în alte țări, au fost resimțite de societatea „Regna” într-un mod deosebit, având repercusiuni adânci asupra activității ei viitoare.

Piața Germaniei

Germania, cu toate că are pădurile cele mai îngrijite, producând în comparație cu alte țări o cantitate mai mare pe ha., ea este o mare consumatoare de material lemnos pentru diversele ei industrii și cere cantități mari de calitate superioară.

Din pădurile grănicerești nu se putea exporta decât marfă de calitate superioară, din cauza distanțelor și a frahtului.

Cu Germania, societatea „Regna” a avut legături directe, lucrând în același timp și în mod indirect prin intermediari.

Legături directe

1. Firma I. Frischmann, Frankfurt a/M.
2. Schwarz & Ulrich, Friedberg in Hessen.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

3. Leon Picker, Berlin.

Legături indirecte

1. Prin societatea „Moldova” din Vatra-Dornei.
2. Frații Schieber din Vatra-Dornei.
3. Diferiți alți intermediari, dând dispoziții de livrare pentru Germania.

În Germania se expedia marfa rezultată din bușteni cl. I și anume:

1. Messerfallend sau Tombat – fără calitatea IV.
2. Reine și Halbreine Tanne – Brad fără noduri, cu puține noduri aderente.
3. Bauwaare Fichte – Lemn de consumație molid.
4. Bauwaare Tanne - Lemn de consumație brad.

Se cerea în special mult brad, Reine și Halbreine Tanne, obținându-se prețuri foarte bune pe această marfă. Marfa, provenind de la fabricile de cherestea din Dornîșoara și Vatra-Dornei, se expedia prin Polonia via Grigore-Ghica-Vodă – Sniatyn, iar marfa provenind de la fabricile situate în județul Năsăud, se expediau tranzit Ungaria.

Orice schimbare a politicii de transport în Polonia avea urmări asupra exportului privind Germania.

Pentru orașul Berlin se vindea mult material de rezonanță și claviatură, prin Leon Picker, Berlin. Mult lemn de acest fel se găsește în raza ocolului silvic Dornîșoara și este cunoscut și apreciat până în cele mai depărtate piețe.

Piața Austriei

Pentru această țară se vindeau cantități mai mici prin unii intermediari și în dimensiuni vieneze. Cu această țară legăturile nu erau atât de active, căci importa numai marfa care îi lipsea, cerând numai dimensiuni mari (lățimi peste 30 cm.) și calități superioare pentru completarea asortimentelor indigene.

Piața Elveției

În această țară se vindea „Astreine Fichte” firmei Schmidt & Schone, Basel, obținându-se prețuri foarte bune. Cu această firmă s-a lucrat destul de intens între anii 1926-1928; firma cumpărătoare avea un delegat care recepționa marfa înainte de încărcare în vagon. Prin această recepționare se excludeau eventualele diferențe asupra calității mării.

Vânzările pentru țările mediteraneene

Exportul de cherestea destinat pentru consumul țărilor mediteraneene se făcea prin portul Galați. Aici există mari depozite de cherestea care permit să se încarce vapoare la sosirea lor, fără a se aștepta livrările succesive de la fabrici. Societatea „Regna” n-avea teren propriu pentru manipularea și depozitarea cherestelei în Galați, ci închiria terenuri pentru aceasta.

Prin Galați se vindea marfă destinată pentru Grecia, Egipt, Palestina, Siria, Italia de sud, Franța de sud și pentru coloniile italiene și franceze din nordul Africii.

Marfa pentru țările din Mediterana are aproape aceleași dimensiuni ca și marfa destinată pentru consumul intern și piața Ungariei, ceea ce constituie un mare avantaj. Se livra marfă alixandrin, tombant, madriers, moralli, cantinelli, scuretti, tavoleti, taveli și ponti.

OCTAVIAN LUNGU

Pentru societatea „Regna” piața din țările Mediteranei prezenta o deosebită importanță, putând plasa cantități mari și cu prețuri avantajoase. Se întâmpla de multe ori ca din cauza termenului urgent de livrare și pentru a putea încărca marfa în vapor înainte de închiderea navigației pe Dunăre, societatea „Regna” să livreze de la toate fabricile, neglijând sau chiar suspendând livrările pentru alte țări.

Marfa se vindea contra conosamente cu acoperire de cecuri asupra Londrei. Prin aceste vânzări, mai ales în timpul când puterea de cumpărare a leului în exterior era slăbită, societatea „Regna” obținea prin vânzările în lire sterline rezultate foarte bune, vânzând lira sterlină la cursul de 815-817, într-un timp chiar peste 1.000 lei.

Aceste câștiguri, din cauza instabilității valutare, au avut mai mult caracterul unui câștig inflaționist, dând totuși societății „Regna” posibilitatea să încaseze deodată sume importante necesare exploatării.

Se vindea de asemenea și multă marfă pentru lăzi, cu destinația pentru Palestina (în special firmei Pardess din Jaffa).

Iată cantitățile materialului lemnos vândut de societatea „Regna”.

Lemn rotund vândut:

Anul	Cantitatea	Suma
1926	49.432	22.887.373
1927	70.662	33.625.046
1928	44.719	33.398.256
1929	60.000	27.731.332
1930	40.047	20.053.802
Total	264.860	137.695.809

Lemnul rotund rezultat din masivele păduroase de la Coșna, Cucureasa, Teșna, etc., nu se putea fasona din cauza lipsei unei fabrici de cherestea și se vindea ca atare.

În anul 1929, societatea „Regna” a cumpărat fabrica de cherestea din Vatra-Dornei de la firma Goetz. Prin această achiziție a avut posibilitatea să fasoneze lemnul rotund provenit din acest bazin.

Anul	Cantitatea	Suma lei
1925	8.604.000	11.946.855
1926	36.602.000	57.997.377
1927	72.419.839	122.000.685
1928	91.940.801	148.262.753
1929	91.240.000	157.919.000
1930	68.214.122	114.280.916
Total	369.020.762	612.407.576

Produse secundare:

Anul	Suma lei
1926	5.582.363
1927	8.922.687
1928	13.058.796
1929	15.500.305
1930	18.134.276
Total	137.695.809

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

În produse secundare se cuprind lemne de foc, șindriile, dranițe, scânduri pentru lăzi, lemn rotund esență tare, cherestea de fag și produse excepționale, ca lemnul de claviatură și rezonanță.

Se vede că la rășinoase din întreaga producție industrializată a acestui interval de timp, în cantitate de 422.101.775 metri cubi, s-a vândut 369.020.762 metri cubi cherestea, deci aproape întreaga producție. Făcând media producției vândute, obținem circa 91%; erau însă ani când se vindea aproape 100%. Aceasta ne dovedește că societatea „Regna” și-a putut plasa întreaga producție de cherestea, de multe ori chiar nu putea executa toate comenzile și mai ales în termenul fixat, din care cauză se iveau unele neplăceri.

Să analizăm tot anul 1929, pentru vânzare.

În acest an s-a vândut 91.240 metri cubi cherestea care, repartizată pe calități și dimensiuni, ne dă următoarea situație:

Calitatea	Metri cubi	Preț mediu	Total lei
Mfld. IV fr.	1.169.000	2.900	3.390.100
R. & H. R. Ta.	630.000	3.000	1.890.000
Bw. Fi.	13.262.000	2.500	32.955.000
Bw. Ta.	3.966.000	1.900	7.541.000
Rigle și lețuri	7.901.000	1.850	14.616.850
Rigle Cl. II	671.000	1.500	1.016.500
Cl. V. Fi.	19.320.000	1.950	37.676.700
Cl. V Ta.	12.466.000	1.600	19.945.600
Cl. VI	13.229.000	1.500	19.843.500
Tombant scurte	5.889.000	1.000	5.889.000
Cl. VI scurte	860.000	700	601.400
Lețuri scurte	5.033.000	1.000	5.033.000
Brac	1.993.000	750	1.494.750
Total	91.240.000		157.919.000

Când am analizat costul fabricației pentru anul 1929, am arătat că prețul mediu de cost a fost în sumă de lei 1.267,41, iar pentru cantitatea de 91.240.000 m³ materialul fasonat s-a obținut un preț mediu de vânzare de lei 1.730,80, - de unde rezultă un câștig de lei 42.280.512.

În contul Profit și Pierdere, la venituri rezultate din vânzarea cherestelei, e trecut suma de lei 36.762.123,87. Diferența între câștigul brut de vânzare și suma rezultată în contul de Profit și Pierdere, provine din costul frahțelor până la frontiera ungară și până la Galați. Vânzările se făceau ab granița, respectiv fob Galați, de unde rezultă că în prețul de vânzare intră și costul frahțelor. În afară de costul frahțelor sunt și multe modificări de preț la mărfurile care primesc obiecțiuni din cauza calității sau a livrării întârziate.

În comerțul lemnului, piața e foarte sensibilă, mai ales la variațiunile de scădere a prețurilor. În asemenea cazuri, comercianții, cât și depozitarii forțează scăderi aproape pentru fiecare vagon, invocând diferite motive calității necorespunzătoare sau disproporție în privința dimensiunilor sau neutilizarea completă a vagonului, urmărind reducerea prețului de cumpărare la prețul zilei și totodată amânarea termenului de plată. Societatea „Regna” n-a reușit să încaseze prețul de vânzare, în cazul când între timp prețurile au început să scadă. Diferența între câștigul brut și suma rezultată în contul de Profit Pierdere se explică printr-un început de scădere a prețurilor. Firma vânzătoare nu are întotdeauna posibilitatea să verifice la fața locului afirmațiunile clienților, fiind nevoită să le acorde după un lung schimb de corespondență, o bună parte din reducerea reclamată.

Repartizarea cantității de 91.240.000 metri cubi material vândut pe calități și dimensiuni în procente este următoarea:

OCTAVIAN LUNGU

Marfă normală		
Mfld. IV Fr.	1,28%	
R. & H. R. Ta.	0,69%	
Bw. Fi.	14,54%	
Bw. Ta.	4,35%	
Cl. V Fi.	21,18%	
Cl. V Ta.	13,67%	
Cl. VI	14,50%	
Lețuri	8,65%	
Rigle	<u>0,74%</u>	79,60%

Marfă scurtă		
Tombant 1-3,50	5,42%	
Cl. V	6,45%	
Cl. VI	0,95%	
R. & H. R. Ta.	0,69%	
Bw. Fi.	14,54%	
Bw. Ta.	4,35%	
Cl. V Fi.	21,18%	
Cl. V Ta.	13,67%	
Cl. VI	14,50%	
Lețuri	8,65%	
Rigle	<u>0,74%</u>	79,60%

Marfă scurtă		
Tombant 1-3,50	5,42%	
Cl. V	6,45%	
Cl. VI	0,95%	
Marfă îngustă	15,55%	
Marfă lată	<u>84,45%</u>	
	<u>100,00%</u>	

În grosimi:

Marfă îngustă	12 mm	3,13%	
	18 mm	3,14%	
	24 mm	7,71%	
	30/50 mm	<u>1,47%</u>	15,55%

Marfă lată	12 mm	8,69%	
	18 mm	23,37%	
	24 mm	30,56%	
	30/50 mm	<u>21,56%</u>	<u>84,45%</u>
			<u>100,00%</u>

În repartizarea procentuală predomină molidul, din care aproape 85% e marfă lată. Marfa „Regna” era foarte apreciată și căutată, rășinoasele având inele anuale foarte înguste și egale. În afară de aceasta, marfa avea o lățime medie de peste 23 cm. Aceste considerațiuni

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

contribuiau mult la posibilitățile de plasare în condițiuni rentabile. Marfa „Regna” s-a impus datorită acestor calități.

Să arătăm repartizarea cantității de cherestea vândută pe țări, în intervalul de timp 1925-1930:

În total s-a vândut 369.020.762 metri cubi lemn fasonat.

1. Prin portul Galați, pentru țările Mediteranei, Grecia, Egipt, Italia, Palestina, etc.	66.423.737 m ³	18%
2. Ungaria	110.706.228 m ³	30%
3. Export pentru alte țări: Germania, Austria, Elveția, etc.	36.902.076 m ³	10%
Total export:	214.032.041 m ³	58%
4. Pentru consumul intern	154.988.721 m ³	42%
Total:	369.020.762 m ³	100%

Vedem că pentru export s-a vândut în medie 58%. Erau însă ani când, pentru export, se vindea un procent cu mult mai mare.

În anul 1928 s-a exportat pentru Ungaria 36% ceea ce arată că exportul e influențat de mulți factori de ordin economic, valutar și financiar, de politica vamală și de politica transporturilor.

Când am analizat cheltuielile de fabricație, am arătat că Societatea „Regna” avea nevoie, exceptând o parte din cheltuieli centrale, de circa 156.000.000 lei capital circulant pentru industrializarea și desfacerea produselor forestiere rezultate din pădurile grănicerești.

Rezumând rezultatul economic și financiar al anului 1929, avem:

Suma obținută din vânzarea:	
cherestelei	157.919.000 lei
produselor secundare.....	15.500.305 lei
lemnului rotund.....	<u>27.731.332 lei</u>
Suma totală (capitalul circulant, fondul de rulment)	
provenite din vânzarea materialului lemnos:	201.150.637 lei
Cheltuieli de exploatare, circa	<u>157.000.000 lei</u>
Venit brut din activitatea anului 1929	<u>44.150.637 lei</u>

Această sumă era destinată, după scăderea cheltuielilor centrale, pentru amortizarea instalațiunilor și pentru distribuirea de venituri comunelor, pentru participarea la beneficii a funcționarilor și lucrătorilor și pentru jetoane și tantieme.

Societatea „Regna” făcea o circulație anuală de circa 200.000.000 lei, având nevoie pentru exploatarea pădurilor și industrializarea lemnului de un fond anual de circa 160.000.000-170.000.000 lei. Vom arăta cu ocazia analizării situației financiare, cum și de unde și-a procurat fondurile necesare.

În capitolul ce urmează, vom analiza întreprinderea „Regna” din punct de vedere dinamic, arătând toate cauzele de ordin economic, financiar și social, care au contribuit la desființarea acestui organism național-economic-forestier.

(Va urma).

Deschiderea unui nou drum de cale ferată

I. COSTAN

Duminică 1 octombrie 1939 s-a deschis în mod sărbătoresc linia ferată ce va face legătura între Ardeal și Maramureș. Construirea ei a fost încredințată societății „Unirea” din București. Deocamdată a fost terminată linia ferată între comunele Salva și Telciu, de pe teritoriul județului Năsăud, pe o lungime de 15 km. La serbarea aceasta au luat parte domnii miniștri Mihail Ghelmgeanu și dr. N. Marinescu, d-l Rezident Regal al Ținutului Someș, dr. C. Tătaru, dr. Leon Scridon, deputat, d-l I. Macovei, director general și alți mari demnitari. Înălții oaspeți au fost întâmpinați în gara Salva de d-l prefect al județului Năsăud, Colonel Florian Medrea, însoțit de d-l căpitan Grigoriu, comandantul Gărzilor Naționale din acest județ, de d-l dr. Traian Chitul, primarul orașului Năsăud, de d-l P. Teodorescu, șeful Poliției Năsăud, precum și de conducătorii societății „Unirea”.

După un serviciu religios oficiat de un sobor de preoți, a vorbit preot Laurențiu Curea, consilier eparhial din Cluj. Au urmat apoi următoarele vorbiri:

Cuvântarea d-lui Rezident Regal Dr. Coriolan Tătaru

S-a spus – și pe bună dreptate – că în corpul unei țări căile de comunicație constituie arterele purtătoare de viață și foarte proaspete. Aceste concepții ce-ar putea părea cam barocă prin organicismul și, oarecum exagerat, i se adaugă însă chezașia și verificarea realității. În adevăr, nimic nu întinerește și sporește mai mult tăria unei țări decât o rețea a căilor de comunicație cât mai întinse, cât mai ramificate.

Dar, D-le Ministru și cinstiți oaspeți, pentru noi – pentru ținutul nostru de graniță care a fost martor unor hotărâtoare prefaceri petrecute în țări din imediata vecinătate și de loială amiciție – deschiderea unui drum de fier, echivalează cu întărirea noastră cu încă un efort.

Da, d-lor, o cale ferată a unei națiuni ni se pare cel puțin tot atâta de întăritoare și prețioasă, cât o linie de forturi, cu osebirea că pe când aceasta din urmă înseamnă numai despărțenia între țări și popoare, hotarul armat între ele, o cale ferată constituie punte de legătură adunătoare de bunuri aceea care înlesnește schimbul nu numai de mărfuri, dar și de cultură, chezașuind astfel cel mai mare bun al omenirii către care râvnește azi lumea toată. Dar însemnătatea drumului pe care ne faceți cinstea de a-l deschide azi, este sporită prin faptul că acest traseu constituie – după cum prea bine o știți – singura cale ferată largă ce leagă județul Maramureș cu corpul țării.

Ținutul nostru se poate mândri astfel că a văzut îndeplinit sub înțeleapta cărmuire a M. Sale Regelui Carol II, un act de restituție istorică, legând Năsăudul, acest ținut grăniceresc, de leagănul voievodal al Maramureșului. Linia Salva-Telciu va aduce în această parte a țării prinosul și luminile civilizației, dar nu numai atât: în noua rânduială a țării, acest traseu vine să adauge necesarei unificări administrative. El pune în valoare, deopotrivă, bogăția economică și face cunoscut pitorescul acestor regiuni.

I. COSTAN

D-le ministru, d-lor, îmi iau îngăduința să nădăjduiesc – și credința mea rămâne aceasta – că prin inaugurarea acestei linii se îndeplinește față de Țara Năsăudului și a Maramureșului, o necesară răscumpărare. Importanța ei strategică va servi ținutul care prin veacuri a apărut cu brațele flăcăilor săi un hotar de țară, iar pe de altă parte constituie darul pe care țara cea mare și unită îl aduce uneia dintre cele mai iubite – pe căi de îndepărtate – părți din trecutul ei, aceea care i-a dat întâii descălecători.

În adevăr, d-lor, așa mi-ar plăcea să privesc drumul pe care-l deschideți azi, peste piscuri: descălecatul pe care țara îl aduce prin progres și civilizație. El poartă chiar însemnele Domnului cu adevărat deschizător de drumuri a M. Sale Regelui Carol II. Sănătate!

Cuvântarea d-lui dr. Leon Scridon, fost ministru

Ca fiu al acestui ținut și trimis de Parlamentul țării, ca reprezentant al țărănimii din acest colț de țară, iau parte cu toată inima la această solemnitate de cinstire a muncii și energiei românești, care constituie azi o admirabilă dovadă de strălucită afirmare prin inaugurarea acestei lucrări de mare utilitate națională făcută prin stăruința d-lui Ministru al Comunicațiilor M. Ghelmegeanu care de la începutul noii orânduiri de stat conduce cu deosebită competență unul dintre cele mai importante ministere.

Îmi este vie în memorie, D-le Ministru, expunerea pe care d-voastră ați făcut-o astă vară în Parlamentul țării, - nu atât datorită talentului oratoric, cât mai ales lunga înșiruire de realizări noi pentru țară. Acest sentiment de recunoștință izbucnește azi și din sufletul acestui popor din Granița Năsăudului, ca o temelie solidă pentru înfăptuirea acestor lucrări de utilitate națională în acest ținut, a căror piatră fundamentală de începătură a fost pusă prin înalta prezentă a M. Sale Regelui Carol II, care cu ocazia începerii construcției liniei ferate Ilva-Mică – Vatra-Dornei, a decretat primatul muncii și energiei românești. Executarea rapidă s-a făcut prin hotărârea fermă a d-voastră D-le Ministru și conducerea energetică CFR.

Însă bucuria noastră nu e în plin. Ea e azi întunecată de marea durere care a cuprins țara întreagă prin pierderea celui mai strălucit fiu al neamului și de care țara a avut nevoie totdeauna. Un suprem omagiu de recunoștință din partea grănicerilor năsăudeni, este rugămintea țărănilor de a arăta respectuos M. Sale Regelui Carol II, neclintitul devotament față de Tron și Coroană, dragoste pentru neam și țară, iar d-voastră adâncă recunoștință pentru folositoarea înfăptuire a liniei, rugându-vă să fiți interpretul sentimentelor noastre alese și pe lângă d-l Președinte al Consiliului de Miniștri și Înaltul Guvern, emanația F. R. N., care a condus, conduce și va conduce țara spre culmile civilizației și progresului.

Cuvântarea d-lui I. Macavei, dir. gen. CFR

D-le ministru, încheiem azi o pagină din cartea marilor realizări ce se fac pe cuprinsul României moderne. Pe această pagină s-a înscris, cu râvnă, de conducerea Căilor Ferate, de inginerii români și de țărani din aceste meleaguri, acea dorință de progres imprimată țării din porunca M. Sale Regelui Carol II. „Salve Parva Nepos Romuli” au fost cuvintele împărătești care au recunoscut originea latină a populației din ținutul ce va fi străbătut de linia ferată Salva – Romuli – Vișeu, cuvinte spuse cu mândrie grănicerilor năsăudeni, de Împăratul Iosif II, în anul 1875.

Dacă vitejia grănicerească a fost răsplătită încă de pe atunci, prin recunoașterea dreptului de proprietate asupra moșiilor românești, se cuvenea ca Guvernul țării noastre, să

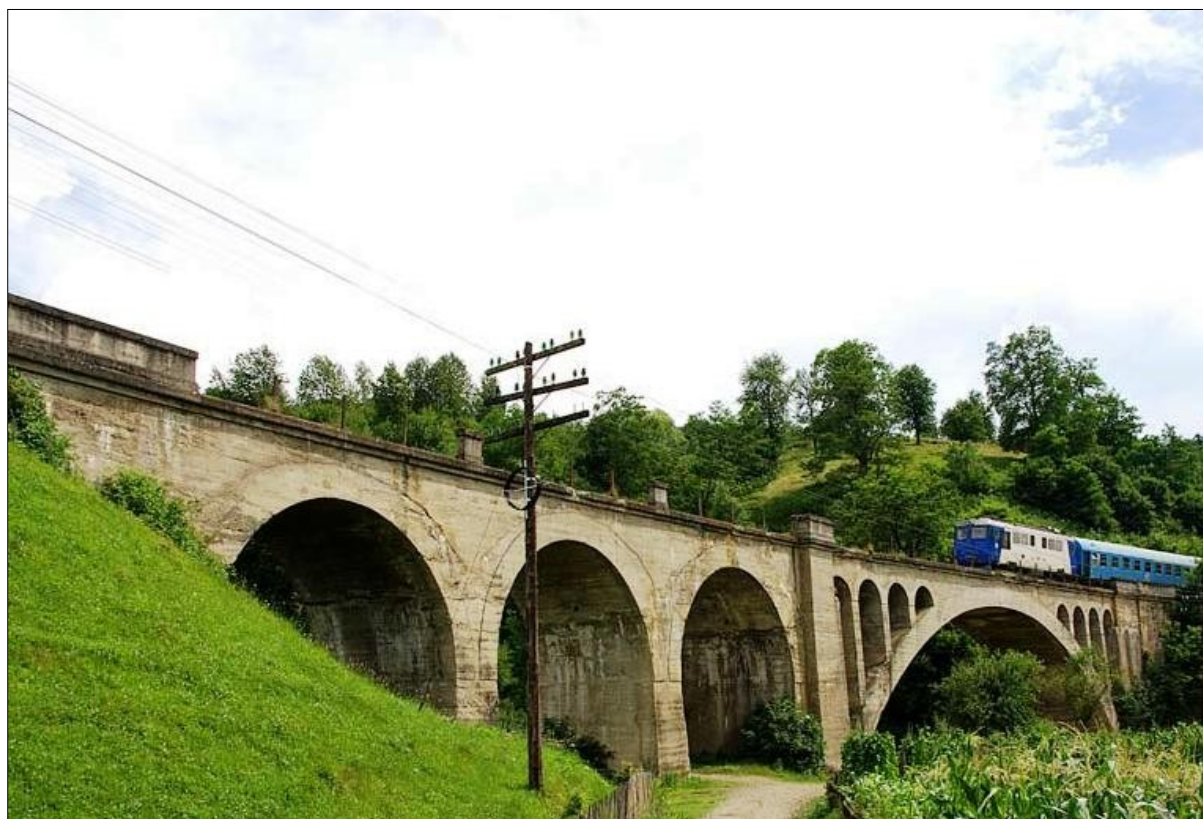
Deschiderea unui nou drum de cale ferată

intervină spre a ușura viața nășăudenilor care au păstrat atât de frumos limba și tradiția românească, cu toate încercările de înstrăinare făcute prin militarimea lor.

D-le ministru, hotărârea d-voastră de a da cu un ceas mai devreme spre folosința populației linia Salva – Telciu, se încadrează tocmai în această înaltă concepție... Inaugurarea de azi depășește cadrul unei sărbători de muncă feroviară...

Cu acest prilej s-a expedit M. S. Regelui Carol II, următoarele telegramă:

*Inaugurând azi prima porțiune a liniei ferate Salva – Vișeu, menită a face legătura între istorica graniță a Năsăudului cu Maramureșul voievodal, o veche dorință a populației țărănești producătoare de pe aceste meleaguri românești, gândul nostru se îndreaptă către M. Voastră înțeleptul nostru conducător și îndrumător. Norodul grăniceresc adunat în număr impunător în această sărbătoare a înfăptuirilor muncii românești își unește gândul împreună cu noi, către acela care din înălțimea Tronului Regal, veghează nu numai la apărarea drepturilor noastre, dar și la continuarea expresă de mari realizări pentru consolidarea așezămintelor lăuntrice. Să trăiți Majestate, să trăiască Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, Trăiască România. Sănătate!*¹

¹ Năzuința, Bistrița, 1939, nr. 45 (8 octombrie), pp. 3-4.

A. C. Cuza pe meleagurile Bistriței și Năsăudului

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Apariția pe scena politică interbelică a formațiunilor politice naționalist–creștine, de departe cea mai proeminentă fiind Liga Apărării Național Creștine este indisolubil legată de personalitatea prof. A. C. Cuza. Timp de un sfert de secol profesor de economie politică la Facultatea de Drept a Universității din Iași și, ulterior, decan al acesteia, cu o carieră politică de aproape jumătate de secol, A. C. Cuza a fost liderul spiritual de necontestat al dreptei naționalist–creștine interbelice.

Alexandru C. Cuza, mai cunoscut sub numele de A. C. Cuza, s-a născut în Iași, în data de 8 noiembrie 1857, fiul lui Constantin Gh. Cuza, avocat, văr primar al domnitorului Alexandru Ioan Cuza și al Sevastiei Coroi, fiica postelnicului Ioniță Coroi. A. C. Cuza va rămâne orfan de tată în 1866, iar patru ani mai târziu își va pierde și mama, fiind luat în grija unchiului său Panaite Cazimir care se va îngriji ca acesta să capete o educație deosebită. După studii primare la Iași, la Institutul lui Anton Frey, episcopul său Panaite Cazimir, la sugestia lui Mihail Kogălniceanu, decide ca nepotul său să-și continue studiile secundare în Dresda, la institutul Krause, unde, sub atenta îndrumare a profesorilor Julius Zachller și Albert Meesner, studiază cu asiduitate greaca veche și literatura germană, ani de studiu care-și vor pune definitivă amprenta asupra personalității sale, perioadă de care își va aminti ulterior cu nostalgie. După 1877 va abandona studiile clasice, orientându-se către școala franceză de drept și, după ce susține la Paris bacalaureatul în litere și filosofie, se mută la Universitatea Veche din Bruxelles unde obține titlul de doctor în științe politice și administrative la 27 iulie 1882 și apoi cel de doctor în drept, la 29 ianuarie 1886. Revine în țară în cursul aceluiași an. Patru ani mai târziu, în 1890, debutează în administrație, fiind ales ajutor de primar în Iași. Tot atunci își începe lungă carieră politică, de aproape jumătate de secol, fiind ales deputat în Colegiul al II-lea din partea „tinerilor” conservatori în legislatura 1892-1895. Apropiat în perioada studiilor la Bruxelles de socialiștii Constantin Mille și Vasile Gh. Morțun, tânărul politician conservator va evolua către un naționalism tradiționalist cu accente populiste, având totodată o importantă componentă anti-evreiască.

A. C. Cuza a înființat la 4 martie 1923 Liga Apărării Național-Creștine (LANC) care a fost o organizație politică național-creștină cu o puternică orientare antisemită. Printre membrii fondatori s-a aflat și Corneliu Zelea Codreanu, el ocupându-se cu organizarea partidului în țară. După 3 ani de la înființare, Liga a intrat în guvernul Alexandru Averescu(1926-1927), cu 10 deputați. Printre publicațiile cele mai răspândite ale Ligii se aflau ziarele *Apărarea Națională* și *Înfrățirea Românească*.

Pe 14 iulie 1935 Liga a fuzionat cu Partidul Național Agrar al lui Octavian Goga care avea dificultăți să se impună pe scena politică. Din uniunea celor două formațiuni a rezultat Partidul Național Creștin, de orientare naționalistă și al cărei președinte a fost Octavian Goga.

Înfrățirea Românească a fost o revistă bilunară de extremă dreaptă, organ al Ligii Apărării Naționale Creștine care a apărut la Cluj în perioada 1 mai 1925-1931 cu subtitlul „Revistă națională de știință și chestiuni sociale”.

Pe coperta mai multor numere, revista avea următorul motto „*Vom lovi deopotrivă în străinul parazitar și în românul necinstit și înstrăinat!*” care ilustra orientarea spre un naționalism și antisemitism extrem. La 1 noiembrie 1925, în revistă apărea un text care îi explicita obiectivele: „*Înfrățirea Românească*” în pragul anului al doilea se avântă în lupta pentru realizarea fără zăbavă pe pământul românesc a naționalismului creștin intransigent.

Practic, prima publicație care a apărut la Cluj a fost *Acțiunea Românească* al cărui prim număr a apărut la data de 1 noiembrie 1924. Unul dintre liderii clujeni ai LANC, Valer Pop, menționa cu această ocazie că „nu ne-am putut imagina, că în al șaptelea an al unirii tuturor românilor autori-

ALEXANDRU DĂRĂBAN

tatea Statului român, prin organele sale oficiale se va pune de-a curmezișul străduințelor noastre și va încerca sugrumarea unei reviste ce propovăduiește naționalismul intransigent și creștinismul integral. Ne-a fost dat însă și acest pahar al suferințelor morale, spre mai marea bucurie și ironică satisfacție a dușmanilor noștri interni și externi, al suferințelor morale, spre mai marea bucurie și ironică satisfacție a dușmanilor noștri interni și externi. Ne mândrim însă, că în acest întâi an de existență nu numai că am învins toate greutățile materiale, mulțumită promptitudinii inimoșilor noștri abonați, ci am urcat triumfători și calvarul suprimărilor succesive, păstrând continuitatea apariției de la *Acțiunea Românească* prin *Calendarul Românesc* și *România întregită* la *Înfrățirea Românească*. Care e taina acestei izbânzi, care este talismanul ce ne-a salvat corabia bătută de valurile furioase? Două fraze ce au fost programul revistei, drapelul sfânt fluturat în frunte în toate luptele de un an. Citez aceste fraze: „Coloanele acestei reviste vor tălmăci cititorilor naționalismul intransigent” și „Vom stăruî neîncetat pentru desăvârșirea acelei colaborări strânse între toate organizațiile naționaliste, care să ducă la o singură organizație mare și puternică. Acum câteva zile, Năsăudul, cuibul neînfricoșăților grăniceri de altădată și patria lui Coșbuc, care ne-a picurat atâtea nădejde în suflete, descriindu-ne pe țărani român în toată vlaga și sănătatea sa trupească și sufletească, - a primit cu entuziasm pe Apostolul de la Universitatea din Iași (Caius Bardoși)¹.

Intrarea triumfală a d-lui A. C. Cuza în Ardeal

Plaiurile istorice ale județului Năsăud au avut fericirea, în zilele de 6, 7 și 8 noiembrie a. c., să salute pe profesorul A. C. Cuza, conducătorul mișcării naționaliste și creștine din România, atunci când, pentru prima dată, acest mare fiu al neamului a pășit pe pământul Ardealului.

Populația l-a primit, pretutindeni, cu entuziast delirant. Urmașii grănicerilor de altădată, a „cătanelor negre” care au stors admirația Marelui Napoleon, - și-au manifestat cu această ocaziune sentimentele lor neschimbate, de buni și vrednici români.

Arcuri de triumf, banderii de călăreți, cete de arcași în frunte cu drapelele tricolore și împodobite cu „svastica”, fanfare și coruri, flori și urale nesfârșite, preoți în odăjdii și cu crucea în mână, binecuvântând pe iluștrii oaspeți, precum și mișcarea naționalistă, pe care aceștia o reprezintă, - discursuri înflăcărâte rostite de oaspeți și conducătorii localnici a maselor imense de țărani care au venit din toate unghiurile munților năsăudeni, pentru a asista la aceste istorice serbări - și, în fine, înființarea nucleelor „LANC”, care vor aduce la izbândă lupta începută - iată punctele cele mai însemnate după care s-a desfășurat programul acestui victorios turneu.

Pentru a face cunoscut cititorilor noștri amănuntele acestui turneu, publicăm aici o dare de seamă detaliată despre tot ceea ce s-a întâmplat cu această ocaziune².

Primirea la Prundu-Bârgăului

În 6 noiembrie a. c., la orele 11 a. m., au plecat din Cluj pentru a întâmpina pe d-l profesor A. C. Cuza, d-l I. C. Cătuneanu, profesor universitar și președintele Regionalei LANC din Cluj, d-l Valer Pop, vicepreședinte și d-l Valer Roman, secretarul general al Comitetului Central, Caius Bardoși, secretarul nostru de redacție, Victor Medrea, colaboratorul revistei noastre, precum și studenții Lascu Octavian, Tăutu Gheorghe, Matei Coriolan și Radu Ilie. La Gherla s-a atașat acestui scop și d-l profesor Titus Mălaiu, membru în comitetul central al Ligii.

La orele 4 s-a făcut o scurtă oprire la Bistrița, unde s-a atașat celor amintiți mai sus și studentul Ereimeu Aurel. La ora 7, cu toții, am ajuns la Prundu-Bârgăului.

Aici, la gară, erau deja adunați o mulțime de țărani, cu drapele și flori. O ploaie mărunță cădea neîncetat.

La ora 8,30, precis, intră în gară trenul care aducea de la Vatra-Dornei pe marele Apostol de la Iași. Lumea izbucnește în urale nesfârșite. Trenul se oprește. Descinde d-l profesor A. C. Cuza, în-

¹ *Înfrățirea Românească*, Cluj, Anul II, 1925, nr. 2, p. 2.

² *Ibidem*, pp. 8-11.

A. C. Cuza pe meleagurile Bistriței și Năsăudului

soțit de către d-l colonel Neculcea, membru în Comitetul Central al Ligii, d-l Sofronie Robotă, președintele LANC Vatra-Dornei, d-l Florescu, căpitanul arcașilor din Cârlibaba și studentul Mișu Bicleanu de la Universitatea din Iași.

Părintele Eliseu Dan, protopopul ortodox român al Bârgăului, salută, în numele întregii populații, pe d-l A. C. Cuza. Promite sărbătorește să-l urmeze în luptă pentru idealul propovăduit de domnia-sa. D-l profesor I. C. Cătuneanu salută pe d-l Cuza în numele Regionalei Cluj a LANC: *Simt o deosebită cinste și distinsă onoare de-a vă saluta cel dintâi pe pământul Ardealului dezrobît. Venirea d-voastră este un moment istoric, însemnând începutul luptei de redeșteptare națională a fraților români de pretutindeni.* În numele Centrului Studențesc „Petru Maior” din Cluj, d-l profesor Cuza este salutat din partea studentului Bardoși Caius, delegatul acestui Centru.

D-l profesor A. C. Cuza, mișcat de cuvintele calde ce s-au rostit, mulțumește pentru entuziasta primire ce i s-a făcut. Adresându-se studențimii, a spus: „Noi nu luptăm pentru noi avem trecut, ci pentru d-voastră, care sunteți viitorul”¹.

Banchetul

Seara a fost un banchet dat de către intelectualii din Bârgău în cinstea d-lui profesor A. C. Cuza, la restaurantul Nicolae Marcu. Primul toast a fost rostit de către părintele protopop Dan, pentru M. S. Regele d-l Bozga, fost director al școlii urbane, ridică un pahar pentru Ligă și conducători. Studentul Medrea urează sănătate d-lui profesor A. C. Cuza. D-l profesor A. C. Cuza mulțumește antevorbitorilor pentru cuvintele lor simțite. Arată în câteva cuvinte situația LANC, atât în raport cu politica internă a țării, cât și în funcție de politica externă generală, reliefând, în special, rezultatele mai mult decât satisfăcătoare a primului congres antisemit internațional din Budapesta, la care domnia-sa a avut onoarea să reprezinte România. Asigură că politicienii cei mai autorizați a naționalismului maghiar, s-au declarat, pe față, contra jidovimii parazitare, a cărei eliminare se poate realiza numai printr-o internaționalizare a mișcării antisemite. Adresându-se celor prezenți, le cere două lucruri: un moment de cugetare asupra scopurilor noastre și un colț de suflet în care să trăiască și ideile însuflite ale LANC. În fine, au mai vorbit la acest banchet d-l Valer Pop, care reliefa meritele mari ale lui A. C. Cuza, și d-l profesor Titus Mălăiu, care aduce prinos de recunoștință memoriei grănicerilor ce au cimentat cu prețul vieții lor, românismul pe aceste plaiuri.

Banchetul, care a decurs într-o atmosferă de seninătate și înălțare sufletească, s-a sfârșit la orele 12².

Marea adunare populară de la Bârgău

În ziua de 7 noiembrie a. c., la orele 9 dimineața, în sunetele clopotelor s-a sfințit în biserica ortodoxă românească primul Drapel tricolor, împodobit cu „svastică a LANC” din Ardeal. Serviciu divin a fost oficiat de către părinții protopopi Dan Eliseu și Suceava, care a rostit o cuvântare ocazională, la care a răspuns d-l profesor A. C. Cuza.

Poporul s-a îngrămădit pe urmă în curtea încăpătoare a școlii, unde au vorbit: d-l protopop Dan, prezentând poporenii pe d-l profesor A. C. Cuza, care a fost primit cu aclamații și urale. D-l profesor I. C. Cătuneanu face în câteva fraze alese o magistrală caracterizare a Apostolului naționalist de la Iași. Domnii Valer Pop și Valer Roman arată poporului adunat pericolul jidovesc și le explică rostul și organizarea LANC. Studentul Bardoși Caius, delegatul Centrului Studențesc „Petru Maior”, arată istoricul și scopurile mișcării studențești, prezentând d-lui A. C. Cuza omagiile studențimii clujene. Studentul Bicleanu rostește câteva cuvinte pline de avânt și de căldură din partea studențimii luptătoare ieșene. Gospodarul Sofronie Robotă, președintele LANC din Vatra-Dornei aduce salutul de frăție al bucovinenilor. Studentul Eremeiu vorbește în numele studenților someșeni. Căpitanul de arcași, Florescu, de la Cârlibaba face propagandă pentru înființarea arcașilor.

¹ *Ibidem*, p. 8.

² *Ibidem*, pp. 8-9.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

D-l profesor A. C. Cuza mulțumește tuturor celor ce și-au manifestat sentimentele lor de iubire față de mișcarea națională, prin această impunătoare adunare. Lămurește, în cuvinte plastice, cu ajutorul unor comparații pline de putere sugestivă, marele pericol jidănesc și mijloacele cu care „Liga” înțelege să lupte contra lui. Predă steagul organizației LANC din Prundu-Bârgăului, d-lui Iuliu Ușieru, care mulțumește pentru cinstea ce i se face. Pe urmă s-a procedat la alegerea, prin aclamații unanime, a comitetului local a „Ligii”, care a fost astfel constituit: președinte Eliseu Dan, protopop, Ion Cârstea, Simion Pahone, vicepreședinți, d-ra Leontina Beșa și Teodor Ușieru, secretari, Pavel Costea, Ilarion Țiful, Ilarion Bozga, Gheorghe Vlad, Dumitru Floașu, Macedon Vrașmaș, Simion Dan, Nicolae Someșan, Luca Tanca, Gheorghe Forfotă, Nicolae Marcu, Echim Vâncă, Ion Axente, Gheorghe Pop, Sabina Cârstea, Ileana Ghitan, Elena Becheș, Alexandru Cârstea, Ion Burbulea, Vasile Monda, Th. Someșan, Gavril Cioancă, Ionel Suceava, Victor Monda, Pantelimon Zagrai, Andrei Hangan, Ion Pavel, Valer Guțiu, Iulian Flămându, Crăciun Băloiu, Ion Tomoroga, toți locuitori a celor opt comune rurale, numite Bârgaiele.

După ce s-a făcut această alegere, d-l profesor A. C. Cuza, însoțit de suită, a părăsit Prundu-Bârgăului în mijlocul celei mai mari însuflețiri¹.

Spre Rodna

Autobuzul în care se găseau distinșii oaspeți este întâmpinat la Ilva Mică de un banderiu de țărani călări, care ne însoțesc până la Sângeorz. Aici a avut loc o adunare poporală într-o sală a școlii primare. D-l profesor Cătuneanu prezintă poporenii pe d-l A. C. Cuza. Săteanul Mărcuș Alexandru, în numele populației, salută pe oaspeți călduros.

Răspunde d-l prof. A. C. Cuza, insistând asupra pericolului jidovesc și a mijloacelor lui de combatere.

La Anieș suntem întâmpinați de o ceată mare de arcași călări, cu drapele în frunte, sub conducerea d-lui dr. Tăpălagă, avocat și căpitanul arcășiei din Rodna, care salută în numele călăreților săi, pe iluștrii oaspeți, jurând credință drapelului LANC. Călăreții voinici, flăcăi și bărbați robuști, înconjură autobuzul, escortându-l până la Rodna. Aspectul măreț al acestui impozant cortegiu a stârnit admirația și entuziasmul tuturor trecătorilor cu care ne-am întâlnit².

Rodna-Veche

La orele 4 ajungem la poarte triumfală, ridicată în piața comunei, purtând inscripția:

„Hristos, Regele, Națiune,
Trăiască A. C. Cuza!”

Mulțimea imensă a țăranilor, îmbrăcați în sumanele negre, erau îngrămădiți după cordoanele formate de pompieri. Un sunet de goarnă ne anunță sosirea. Comandantul pompierilor, călare, ordonă salutul de onoare. Din mii de piepturi izbucnesc urale nesfârșite.

Automobilul se oprește. D-l A. C. Cuza, urmat de suită, descinde. Uralele se întetesc. Poetul Iustin Ilieșiu citește o poezie ocazională închinată d-lui A. C. Cuza și însoțitorilor săi, stârnind un entuziasm uriaș în rândurile mulțimii și impresionând adânc pe d-l Cuza, care mulțumește vădit mișcat pentru această călduroasă primire.

Cortegiul se îndreaptă spre biserică, lângă care se găsesc încă ruinele istorice ale vechii biserici distruse de tătari la 1241.

La poarta bisericii suntem întâmpinați de părintele paroh Simion Pop, un bărbat tânăr și distins, care îți face impresia adevăratului preot modern. În cuvinte adânc simțite salută pe d-l Cuza care „nu s-a mulțumit să sădească sentimentul național de la catedră, ci a venit în mijlocul țărănimii pentru a o lămuri asupra marelui pericol jidovesc”.

Cu toții intrăm în vechea biserică, unde părintele Simion Pop sfințește, în cadrul unei solem-

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem*, p. 9.

A. C. Cuza pe meleagurile Bistriței și Năsăudului

nități religioase ce impresionează profund, drapelul organizației LANC din Rodna.

După serviciul divin se ține o mare întrunire populară în curtea bisericii, la care au participat câteva mii de țărani, cu toată ploaia și timpul nefavorabil. E de remarcat că aceeași mulțime l-a așteptat pe d-l Cuza la orele 1 p. m. până la orele 4, când a sosit.

Primul orator este d-l Valer Pop, care arată meritele d-lui A. C. Cuza și explică tendința creștinească a LANC. Studentul Medrea aduce mulțimii adunate salutul studențimii românești. Profesorul Titus Mălaiu, originar din aceste locuri, vorbește mulțimii explicându-le pericolul jidovesc ce amenință plaiurile grănicerești și biserica noastră creștină.

Se ridică d-l prof. A. C. Cuza. Mulțimea izbucnește în urale. D-l Cuza începe să vorbească: „Frați creștini din Rodna-Veche!”. Explică rostul și menirea LANC. Arată rezultatele obținute deja până acum de mișcarea naționalistă. Jidovimea – spunea domnia-sa – a pierdut mult din obrăznicia nemărginită de care ea stăpânita de această mișcare. Salută pe țărani adunați și le mulțumește atât lor, cât și vrednicului lor preot, pentru frumoasa primire.

Pe urmă încredințează drapelul de arcași, care-l predă stegarului Pamfilu Cozonac. Studentul Eremeiu încheie adunarea rostind câteva cuvinte în numele studenților năsăudeni.

Era întuneric când mulțimea imensă care a ascultat cu o încordată atenție, timp de trei ore, pe oratori, s-a împrăștiat, manifestându-și sentimentele de simpatie și de iubire pentru noua lor organizație LANC, a cărei președinte a fost ales, cu unanimă aprobare, Pantelimon Pioraș.

Seara a avut loc un banchet la care a toastat ca primul, părintele Simion Pop, închinând în sănătatea d-lui A. C. Cuza, care a răspuns mulțumind din toată inima părintelui Pop pentru călduroasa primire. Mărturisește că slăbiciunea domniei-sale e visarea și cugetarea care i-a dat puterea tinereții ce o păstrează încă și azi. „Mă simt atât de tânăr ca și cel mai tânăr student”, zice d-l Cuza. Închină paharul în sănătatea părintelui Simion Pop.

D-l prof. Titus Mălaiu vorbește despre iubirea lui Cristos!

Gospodarul Onisim Filipoiu mulțumește oaspeților pentru cinstea ce le-au făcut venind în mijlocul țărânimii. Zice că „multe partide au venit pe la noi, dar niciunul nu a venit cu numele lui Cristos înscris pe drapel”.

D-l prof. Cătuneanu a închinat, la urmă, un pahar în sănătatea studențimii române, care trebuie să fie vrednică de nobila ei chemare, în aceste clipe istorice pe care le trăim. Dr. Valeriu Roman închină pentru armată. Cu acestea s-a sfârșit banchetul la orele 12¹.

În drum spre Năsăud

De la Rodna am plecat Duminică, în 8 mai a. c., la orele 8 dimineața.

În comuna Maieru, poporul fiind adunat în biserică la sfânta slujbă, așteptând pe d-l A. C. Cuza și cum eram întârziați, nu ne-am putut opri; d-l Cuza a încredințat președinția comitetului local a LANC părintelui Iuliu Ciorbă.

În drum spre Ilva-Mică ne primește pentru a ne exorta un banderiu de călăreți. Ne oprim la școală, unde cuvântul de bun sosit este exprimat de părintele Bal. Răspunde d-l prof. A. C. Cuza, care tâlcuiește ascultătorilor le larg „Pericolul jidovesc” și necesitatea organizării luptei de apărare în contra puhoiului jidovesc. În mijlocul aclamațiilor mulțimii este ales ca președinte delegat al Comitetului LANC, părintele Bal.

Continuând drumul spre Năsăud, la începutul satului Feldru, suntem de asemenea întâmpinați de un alt banderiu de călăreți care ne conduc până la școală, unde părintele Emil Ștefănuț salută pe oaspeți, în câteva cuvinte călduroase, la care răspunde d-l prof. A. C. Cuza, arătând pericolul jidovesc și indicând programul LANC. În această comună țărani au ascultat cu o deosebită atenție și însuflețire pe d-l A. C. Cuza. Când am părăsit adunarea am observat o femeie care, făcându-și cruce, a spus cu ochii scăldați în lacrimi „Doamne ajută-le!”.

Comitetul local a fost constituit având în frunte pe părintele paroh Emil Ștefănuț.

Călăreții de la Feldru ne-au însoțit, pe urmă, în galop până la podul din capătul comunei Ne-

¹ *Ibidem*, pp. 9-10.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

pos, unde am fost întâmpinați de numeroși țărani, în frunte cu părintele Gheorghe Moldovanu și primarul Dionisie Lupu. D-l prof. A. C. Cuza prezintă poporenilor, rând pe rând, toți membrii marcanti ai suitei sale și vorbește despre „Pericolul jidovesc” al cărui mijloc de combatere, în România, este LANC. Propune ca președinte al LANC din Nepos pe părintele Gheorghe Moldovanu care răspunde, mișcat, pentru onoarea ce i se face.

Pe urmă ajungem la Rebrîșoara unde, ca pretutindeni, la capătul satului am fost întâmpinați de un frumos banderiu de călăreți condus de fruntașul Nicolae Sârbu, care ne-au petrecut până la marea biserică din localitate, unde părintele protopop Anton Precup ne-a primit urându-ne bun sos. D-l prof. A. C. Cuza ține iarăși o frumoasă cuvântare despre „Pericolul jidovesc” și despre LANC. La propunerea d-sale, este ales ca președinte al organizației locale protopopul Anton Precup, care răspunde profund mișcat: „Mi-ați adus cea mai mare onoare, mie, celui care 40 de ani am slujit cu credință altarul și am căutat să stimulez sentimentul național al parohienilor mei. Îndrumările mele au avut răsunet și vă promit că de aici încolo îi voi îndruma pe calea indicată de d-voastră”.

Părintele profesor Titus Mălaiu arată legătura dintre LANC și biserică. Automobilul se pune în mișcare, iar călăreții ne însoțesc până în celălalt capăt al comunei¹.

La Năsăud

La orele 1 ajungem la marginea Năsăudului. Ne ies în cale un grup de călăreți care purtau drapelul LANC. Vătaful călăreților, economul Găzdac, ne salută cu cuvinte pline de însuflețire. În drum spre centrul orașului ne ies în cale foarte mulți studenți veniți de la Cluj cu această ocaziune, având în frunte o fanfară românească, compusă din țărani, care intonează „Imnul Studentesc”. Studentul Ionel salută pe A. C. Cuza în numele studențimii năsăudene. Împreună cu fanfara, cu studenții și cu un imens public, care nu mai contenea cu ovațiunile, am ajuns în piața unde ne oprim în fața bisericii, pe treptele căreia în ornat bisericesc, ne aștepta vicarul episcopesc Născuțiu. Se oficiază un scurt serviciu divin și se sfințește drapelul comunei Năsăud al LANC.

De pe treptele bisericii, încep vorbirile, îndreptate către imensa mare de capete, a țăranilor și cărturarilor, veniți din întreaga împrejurime a Năsăudului.

În numele grănicerilor năsăudeni vorbește, cel dintâi, părintele Mălaiu, începându-și discursul cu faimoasele cuvinte ale poetului: „Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă-n poartă”. Arată primejdia jidovească ce amenință vechile ținuturi grănicerești.

D-l prof. I. C. Cătuneanu, arătând numeroasele jerbe de flori pe care le-a primit d-l A. C. Cuza, zice că „aceste flori sunt tot atâtea semne de iubire față de profesorul care ne învață și ne va învăța ce este linia dreaptă în viață”. Lepa jidovească e ținta neagră pe care o vom doborî. Izbândă e a noastră, căci lumea e cu noi. D-l dr. Roman ține, pe urmă, o înflăcărată cuvântare, arătând că mijlocul nostru de luptă nu este violența contra individului jidan, ci măsura generală de combatere a colectivității jidovești. Însă lupta cea mare trebuie să meargă înainte. „Vă jurăm aici lângă sfânta biserică, să mergem la izbândă, orice s-ar întâmpla”. D-l Valer Pop vorbește pe urmă începând astfel: „Entuziasmul primirii indică pe d-l Cuza ca salvatorul țării. El este făuritorul României de mâine”.

Cu ocaziunea acestor rânduri, atât de viu populate, d-l prof. A. C. Cuza a fost sărbătorit călduros, prin aplauzele și ovațiunile numeroșilor asistenți, - cu ocazia fericitei coincidențe, e că tocmai în această istorică zi când pentru întâiași dată a călcat pe pământul Transilvaniei, - a împlinit a 68-a aniversare a zilei sale de naștere.

După aceea studentul Bardoși Caius citește, în numele Centrului „Petru Maior” din Cluj, poezia ocazională a poetului Iustin Ilieșiu închinată d-lui prof. A. C. Cuza și însoțitorilor săi, pe care avem să o publicăm în numărul viitor al revistei noastre.

În fine, se ridică domnul Cuza. Mii de capete își apleacă urechea încordată păstrând o liniște de mormânt, pentru a asculta cuvântul Apostolului neamului. D-l Cuza își începe discursul său înălțător arătând că „pășirea noastră în Ardeal, este un moment istoric”. Pe urmă face o magistrală expunere a scopurilor urmărite de LANC, a felului ei de organizare și a mijloacelor ei de luptă. În tot

¹ *Ibidem*, p. 10.

A. C. Cuza pe meleagurile Bistriței și Năsăudului

timpul acestui discurs măreț ascultătorii întrerupeau pe d-l Cuza cu aplauze și aprobări. Ultimele cuvinte ale Măiestrului au fost acoperite de un rotop de aplauze însuflețite și de strigăte puternice: „Trăiască Domnul Cuza!”.

Pe urmă, d-l Cuza încredințează drapelul și președinția organizației locale a LANC din Năsăud d-lui prof. Octavian Mărcuș, care mulțumește foarte emoționat: „Fiind învrednicit de-a purta steagul de biruință în vârful căruia este crucea, declarăm solemn că vom lupta cu trup și suflet pentru izbândă”. La urmă roagă pe d-l prof. Cuza să primească sentimentele năsăudenilor de admirație și de nepregetată supunere”.

În numele studențimii someșene, d-l Eremieșu ține o cuvântare frumoasă care a impresionat foarte mult poporul adunat.

După aceste discursuri, pline de avânt și însuflețire, d-l Cuza a fost ridicat de studenți pe umeri și condus, în mijlocul ovaționărilor ce nu mai conțineau până la automobil.

La orele 2 s-a servit un banchet copios la „Casină”, la care au luat parte 100 de persoane. În numele meseriașilor români din Năsăud, d-l prof. A. C. Cuza a fost salutat de către d-l Octavian Pop, căruia i-a răspuns, arătând deosebita sa solicitare față de meseriașul român, a cărui rol important în viața noastră, domnia-sa l-a propovăduit întotdeauna.

La orele 3, d-l prof. A. C. Cuza a părăsit Năsăudul, fiind însoțit automobilul domniei-sale de către studențimea și populația năsăudeană, cu fanfara în frunte, până la marginea orașului¹.

La Bistrița

La orele 6 am ajuns în vechea cetate a Bistriței unde, în piață, ne aștepta un public foarte numeros. Automobilul se oprește în fața casei Reuniunii meseriașilor români. D-l Cuza și suita descinde, primit fiind de uralele mulțimii. Părintele Liviu Greabu, profesor, îl salută în câteva cuvinte pline de avânt. „Te asigur, slăvite Apostol, că în această localitate veți avea mulți aderenți”. Urează din toată inima: „Bine ați venit!”. D-l Cuza răspunde mulțumind pentru primirea călduroasă.

Pe urmă urcăm la sala cea mare, împodobită cu ghirlande și ticsită de un imens public.

Ca cel dintâi vorbește părintele Pletosu, protopopul ortodox român, salutând per d-l Cuza ca pe „mucenicul ideii naționale”. Roagă asistența să-l asculte pe d-l Cuza cu cea mai mare smerenie și evlavie ce i se cuvine.

D-l prof. Cătuneanu a rostit pe urmă un admirabil discurs. Explică celor prezenți marile merite și puternica individualitate a d-lui prof. A. C. Cuza care „n-a aspirat la onoruri, fiind cinstit o viață întreagă”. El este profesorul nostru în ce privește iubirea de țară și forța de caracter.

Pe urmă d-l Cătuneanu arată distincțiunea esențială ce subzistă între minoritățile de baștină și între veneticii parazitari jidani care trebuiesc combătuți. Face pe urmă istoricul invaziei jidovești de la împăratul Titus și până în ziua de azi. Cea mai mare problemă este rezolvarea chestiunii jidovești. Să facem pasul hotărâtor și să scăpăm țara de jidani.

D-l dr. Valer Roman vorbește pe urmă despre armele de combatere a jidovimiei, contra cărora trebuie luptat din instinct de legitimitate apărare. Spulberă acuzațiile de anti-umanitarism ce se aduc mișcării noastre.

D-l dr. Valer Pop desfășură pe urmă planul de organizare a LANC și scopurile ei de eliminare a elementului jidovesc din preponderența economică și politică a Statului.

D-l Titus Mălăiu tâlcuiește primejdia jidovească care amenință orașele noastre.

D-l dr. Ion Istrate, avocat și ziarist, secretarul Comitetului Central executiv, vorbește în câteva cuvinte pline de avânt despre aspirațiunile tinerei generații, care sunt identice cu acele ale LANC.

În numele studenților olteni vorbește Victor Medrea, iar a celor moldoveni studentul ieșean Bicleanu, salutând pe d-l prof. A. C. Cuza. Același lucru îl face studentul Bardoși Caius, în numele centrului „Petru Maior” din Cluj.

La urmă se ridică, în aplauzele mulțimii, d-l prof. A. C. Cuza, vorbind pe larg despre proiec-

¹ *Ibidem*, pp. 10-11.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

tul jidovesc, despre neputința partidelor politice de a-l combate și despre singura cale de scăpare care a mai rămas și care este LANC. După rostirea acestui mare discurs, d-l prof. Cuza a fost din nou obiectul unei călduroase manifestații de simpatie.

Cu aceasta s-a sfârșit și marea adunare de la Bistrița. Aici în singurul loc al turneului nostru triumfal, am avut ocazia să observăm atitudinea jidovită a d-lor Petringel, protopop, dr. Pahone, avocat și Bejan, director de bancă, asupra cărora vom mai reveni.

După aceasta s-a sfințit drapelul Ligii din județul Năsăud, în fața bisericii greco-catolice, care a fost încredințat părintele Greabu, președintele organizației locale.

La orele 9 am luat o masă comună la restaurantul „Fritsch”, la care a tostat părintele protopop Dan Eliseu, președintele LANC din Prundul-Bârgăului.

D-l Cuza fiind, pe urmă, invitat de către o delegație de călușari să ia parte la festivalul aranjat de către meseriașii români, ne-am dus la „Gewerbeverein” unde am asistat la trei acte ale piesei „Doctorul fără voie” jucată de către meseriașii diletanți. Atât la intrare, cât și la ieșire, d-l Cuza a fost îndelung ovaționat de către numerosul public din sală.

Astfel s-a încheiat gloriosul turneu a LANC în județul Năsăud. În decursul nopții, cu toții am părăsit Bistrița, întorcându-ne acasă¹.

¹ *Ibidem*, p. 11.

Un nou cămin cultural în Ilva-Mică

Dovezi de muncă și naționalism constructiv

De la Bistrița, drumul te vâra în inima Munților Rodnei, prin valea strâmtă a Someșului Mare. O bucată de drum ce șerpuiește peste Dealul Strâmbii și cade în covata adâncă a Văii Ilvei ce-și varsă furioasă apele în Someș.

Aici, pe o veche terasă, rămasă pe malul drept al Văii Ilvei, s-a cimentat temelia satului de astăzi: Ilva-Mică. Muntele, apa, pădurea și pajiștile se întrec în împletituri de forme deosebite. Pătrunzi, dacă ai trecut acest deal, în domnia pădurilor amestecate cu ogoare. Munții se profilează în depărtare ca vâlătucii de nori negri, în zile furtunoase, iar în fundul lăsăturii ondulate de teren e un cuib compact de români. E o nuanțare de colorit atât de gingașă, un decor ce merită să fie văzut măcar o dată. Rămân ca amintire rară, pentru totdeauna. Pachete de straturi, unele ca niște stofe puse clid în rafturi, altele ca niște foi de hârtie încrețite, fac ca apa să-și taie albie adâncă cu valuri repezi, cu creste înspumate, uneori cu răpăit de mitraliere când îi iese în cale, la un cot îngust, peretele de piatră pe care mereu îl năruie. E un colț din sălbatica și neogoite luptă-n plin a forțelor naturii.

În acest cadru măreț, se ridică majestuoasă turla bisericii, în jurul căreia în zi de sărbătoare stau îngrămădiți oamenii care au știut, fără altă susținere decât crucea ce-o făceau și o fac pornind la lucru sau la drum, să ție neștirbită credința, obiceiurile, dar și pământul unde s-au născut.

Cât de darnică a fost natura cu noi și ce mare folos am avut noi și biruința noastră cu aceste înlesniri naturale.

Săteanul are ogorul și vitele ce-l îndestulează. Ne trebuiește forța sufletească, singura capabilă să dinamiteze neamul spre orizonturi mai senine, din arhaismul ancestral cu care s-a identificat secole de-a rândul.

Se simte totuși un progres în viața materială a satului nostru românesc.

Se produce mai greu, dar cu atât mai sigur, o recunoaștere a vieții noastre spirituale.

Ilva-Mică

Este o comună îngrămădită pe un rest de terasă și resfirată în lungul Someșului și a afluentului său Valea Ilvei. Un mănunchi de case în apropierea unui minuscul focar de viață orășenească, lângă gară. Casele se cațără și pe coastele repezi ale unei văi într-o etajare cu pitoresc de neîntâlnit. Trebuie să străbați multe meleaguri cu perspective variate pentru ca să poți întâlni un tablou atât de original, atât de impozant și sălbatic ca ce-l ce ți-l oferă acest minuscul colțișor din îmbucătura celor două ape.

Cadrul munților impozant e numai păduri și poieni, iar în vale de tot o șușiniță de pământ scufundat pe care s-a întins satul.

Viața sătenilor, ca și a celorlalți din satele vecine, nu e oprea lesnicioasă.

Sărăcia își flutură flamura, însă tainica înrădăcinare de vatra strămoșească sau nelămurita înțelenire în glia mormintelor strămoșești ne explică de ce totuși viața trudnică a săteanului nostru este mai tare decât asprimea locurilor pe care le stăpânește.

Un nou cămin cultural în Ilva-Mică

Ilva-Mică păstrează încă tiparul primitiv de sat cu casele risipite, rămase aproape așa cum erau odinioară, însă acumulează energia necesară unei deșteptări din amorteala în care a trăit până acum și entuziasmul unei înviorări spirituale care va pregăti treptat aspectul civilizat al satului de mâine.

Cu sprijinul poporului și din inițiativa intelectualilor

Ceea ce te uimește atunci când străbați umilitele noastre sate, este destoinicia cu care cei chemați a fi apostolii acestora, se pun în slujba intereselor satești. Simți peste tot suflul unei renașteri spirituale și încrederea desăvârșită în zile mai bune, pe care zi de zi, slujitorii școlii și ai altarului o picură în sufletul generos și bun al poporului nostru.

O mână de oameni harnici, constituiți într-un comitet de inițiativă s-au hotărât să ridice cu sprijinul poporului un cămin cultural pentru săteni încă în luna ianuarie. De atunci și până acum prin serbări și subscripții, au adunat fondurile necesare pentru cumpărarea unui loc, iar acum cu concursul nelimitat al poporului se adună piatră pentru acest locaș de adunare a tuturor sătenilor, în jurul unui crez comun de solidaritate națională, pentru o casă de lumină de unde să se reverse neconținut asupra sătenilor îndemnul spre carte, pentru păstrarea sănătății, precum și sfaturi și îndrumări călăuzitoare pentru o muncă cât mai spornică și mai productivă.

Un cămin cultural într-un sat este un templu al credinței și tradițiilor străbune, un locaș de înfrățire al tuturor sătenilor unde aceștia trebuie să-și dea mâna și să lucreze armonic pentru interesele obștești, pe deasupra tuturor acțiunilor ce-i despart și învrăjdesc.

Un cămin cultural este o adevărată cetate a sufletului românesc în fiecare sat.

Iată de ce inițiativa luată de către domnii: inginer Gh. Fuhrman, preot Vasile Rusu, Marius Petrescu contabil autorizat, Russu Emil conductor tehnic, Toma Ștefan șef de gară, Crăciunescu Ioan, Grigore Istrate notar, precum și de primarul comunal Ion Sângeorzan, înv. Nichiti Valentin, înv. Mureșan, George Vărbărean, Leon Eremie, precum și alți săteni frunțași ai comunei, pentru înființarea unui cămin cultural și ridicarea unui edificiu constituie un exemplu demn de urmat, iar pentru sătenii din Ilva-Mică, o ocazie binevenită pentru a-și da obolul lor și munca neprecupețită pentru a duce la bun sfârșit această lucrare care le va face cinste.

Strădania intelectualilor din Ilva-Mică trebuiește completată cu munca și sprijinul neprecupețit al localnicilor.

Când acest mănunchi de oameni pornește cu atâta însuflețire la o lucrare ce urmărește numai binele sătenilor, credem că sprijinul populației pentru aducerea materialului va fi nemărginit.

Se cuvine să menționăm că locul pe care se va edifica acest locaș al căminului a fost cumpărat din contribuția bănească a localnicilor.

Și când aceștia aduc un obol atât de frumos credem că vor contribui și mai departe pentru desăvârșirea acestei lucrări cu munca lor stăruitoare. Preotul Rusu și inginerul Fuhrman, împreună cu ceilalți intelectuali din comună, dacă vor persevera în acțiunea lor vor face o operă de mare valoare.

Aducem încurajarea noastră acestor stăruitoare energii care lucrează cu atâta inimă într-un îndepărtat sat din colțul nordic al Ardealului, pentru luminarea și îndrumarea poporului pe căile ce ne vor duce la biruința finală a consolidării noastre naționale.

Ridicarea culturală a satului românesc, și prin el, a Țării este datoria supremă a celor ce poartă o părticică cât de mică din răspunderea generală a conducătorilor neamului românesc. Este ceasul când un început de perioadă nouă în care destoinicia și chibzuința

Un nou cămin cultural în Ilva-Mică

oamenilor sunt hotărâtoare să concentreze pe toți Românii în jurul acțiunilor menite a deschide perspective mai frumoase și mai încântătoare vieții românești de pretutindeni.

Inițiativa și munca stăruitoare din comuna Ilva-Mică constituie o dovadă în plus că înțelegerea tuturor pentru binele comun este cheazășia și temelia întăririi noastre, împotriva întinderii pustiului ce amenință.

Conștiința asupra greutăților zilei de mâine trebuie să pătrundă în fiecare din noi, nu numai la cei ce ne conduc vremelnice. Nu este vremea sfezilor și nici a veleităților politice, ci ceasul formării unui front unic în vederea consolidării moștenirii ce ne-au lăsat-o cei ce și-au vărsat sângele pe câmpul de luptă.

Înțelepciunea și seninătatea care ne vor menține și îndruma spre căile biruinței rezidă în adâncul stratului etnic din satele noastre¹.

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul IX, 1935, nr. 99 (duminică 11 august), p. 3.

TRADIȚII

Dr. Artemiu Publiu Alexi – culegător de folclor

Fascioara II

Din colecțiunea lui D. Mironu (Frâua, ținutul Sibiului)

I

Badea negru ca tina
Eu mă-ntorc cu inima
Badea alb ca laptele
Eu mă-ntorc cu spatele!

II

Grijește-mă mândră bine
Că mi (duce) lega de la tine
Grijește-mă mândră dragă
Că azi, mâine de aici mă leagă
- Nu te ține badiul meu
Că dintr-asta te scot eu
C-oi rupe flori de prun
Și-oi jura că nu ești bun
Și-oi rupe una de păr
Și-oi jura că mi-ai fost văr
Și-oi rupe una din tăte
Și te-oi scoate de la ieste.

III

Vai de mine cum m-aș duce
Pe badiul de l-aș aduce
Nebăută, nemâncată
Numai să-l mai văd o dată
Numai ochii să-i zăresc
Și-apoi să mă prăpădesc
Să ne-ngroape-ntr-un mormânt
Să nu putrezim curând

Dr. Artemiu Publiu Alexi – culegător de folclor

Să ne-ngroape în deal la cruce
Că-acolo-i dragoste dulce.

IV

Lasă-mă maică să dorm
Că nu mi da după-un domn
Dar mi-i da după-un bătrân
Merge ziua strânge fân
Vine iară suduind.
Eu-i pun cina pe masă
El mă suduie prin casă
Eu-i fac patul să se culce
El mă suduie de cruce
Dar drăguți de tinerel,
Tinerel și voinicel
Merge ziua strânge fân
Sara vine fluierând
Și eu pun cina pe masă
El mă-mpiedică prin casă
Și-i fac patul să se culce
El îmi cere gura dulce!

V

Cel bădiță gură dulce
Șede-o țară și se duce
Dar badea gură căscată
Mă păzește noaptea tătă!

VI

Vai de mine ce dor duc
Bade sara când mă culc
Dimineața când mă scol
Îs cu sânul plin de dor!

VII

De când mi badiul vecin
Nu mi hasna de ce cin
Ies afară și mi-l văz
Intru-n casă și oftez.
Și măicuța vede bine
Că mi-i dor de oarecine
Că eu cin și mai rămâne.
Când eu ieșeam la porțiță
Gata ca o păuniță
Badiul venea de din jos
Ca un păun frumos

Dr. Artemiu Publiu Alexi – culegător de folclor

Eu râdeam el nu vedea
Inima s-aprindea
Măturam-n casă cu grabă
Și măicuța mea mă-ntreabă
Ce-ți e fiică ce-ți e dragă?
Ori te-o nins ori te-o plouat
Ori badiul tău te-a lăsat?
- Nu m-o nins, nu m-o plouat
Nici badiul nu m-o lăsat
Dar am zis și el n-a zis
Inima mi s-a aprins!
Ia fiică botele-n mână
Și te du la cea fântână
Și te du la cel țâreu (șiroi)
C-a veni și badiul tău
El va râde tu nu-i vede
Inima-n el s-aprinde
Și va fi visu-mprumut
Și vă veți iubi mai mult.

Din colecția lui M. Popiliu (lângă Frâua)

I

Bădița când m-a iubit
Cu-amândoi ochi-am dormit
Dară când el m-a lăsat
Cu-amândoi ochi l-am căutat!

II

Vezi bade dealul acela
Pe-acolo merge măta
Blăstămându-te pe tine
De ce te-ai iubit cu mine
Dar că ea mai bine-ar face
Să ne deie nouă pace
Ca-atunci voi fi nora ei
Și nevasta badiului
Când i-a crește grâu în ceafă
Și s-a-ntinde spic pe masă
Și-ar face pâine frumoasă!

III

Frunză verde de secară
De-aș ajunge-n primăvară
Să iau pușcă subsioară
Să mă sui la munte-afară

Dr. Artemiu Publiu Alexi – culegător de folclor

Ca să prind o căprioară
Să mânc carne dulcioară
Să fiu tare-a doua oară
De-aș ajunge-n primăvară
Să-mi fac casă și cămară
Să mă-nsor a doua oară
Să iau fată sărăcuță
Să umblu iarna desculță.

IV

Scobori Doamne pe pământ
Să vezi Doamne ce-or făcut
Că din mândri păcurari
Făcut-au freiteri căprari
Făcut-mi-au bocuncioși
Din feciorii cei făloși
Făcutu-mi-au călăreți!

V

Foaie verde floricea
Când fusei la mama mea
Nici săpai
Nici secera
Nici torsei nici pusei pânza
Ci numai zisei cu frunza.
Dar dacă mă-nstrăinai
Și săpai
Și secera
Și torsei și pusei pânza
Și-o lăsa pustie frunza.

Foaie verde iarbă rea
Cât fusei la maica mea
Mâncai pită de secară
Cernută prin sită rară
Și-o mâncai râzând pe-afară
Dar dacă-ajunsei la vară
Mâncai pită de grâu mândru
Cernută prin sită deasă
Și-o mâncai plângând la masă¹.

¹ Dr. Artemiu Publiu Alexi, *Poezii populare, 1869*, în Biblioteca Academiei Române București, Manuscris nr. 4302. Mulțumim pe această cale pentru fotografiile făcute după aceste manuscrise domnișoarei *Maria-Ilinca Lorentz* din București (artist în cadrul Filarmonicii din București, membră a Orchestrei Naționale Simfonice).

CÂNTECUL MORȚESC (BOCETUL)

Petru Pop

Bocetul sau cântecul morțesc, cum i se spune pe Valea Someșului, este o moștenire transmisă de către strămoșii noștri romani. Romanii aveau așa-zisele bocitoare, femei cântărețe, care pentru bani petreceau mortul până la groapă. Obiceiul acesta, cu adânci rădăcini în popor, se practică până în zilele noastre și cred că se va practica încă multă vreme de aici înainte.

Cântărețele sau bocitoarele obișnuite, la noi, sunt de obicei rudele cele mai apropiate ale mortului, vecinele și în foarte rare cazuri, femei străine de mort sau bocitoare plătite.

Versurile care se rostesc cu această ocazie exprimă sentimente de durere, împletite cu stropii credinței strămoșești, cu sclipiri de filosofie populară; reflexii asupra vieții și morții. Deși în fond exprimă toate același lucru, totuși sunt multe și variate: după sex, vârstă și starea socială a mortului și în deosebi variază după autoarea lor, aceasta fiind aproape în toate cazurile femeie. Elementele naturii sunt des întrebuințate și cu măiestrie, în aceste cântece morțești.

Melodiile variază și ele după anumite regiuni sau ținuturi, în unele părți par zbuciumate și țipătoare, în altele se aseamănă cu scurgerea unei ape liniștitoare. Toate însă sunt deosebit de mișcătoare și u rareori îți este dat – auzindu-le – să verși fără să vrei stropi de lacrimi, în urma unui mort necunoscut.

Compozitorii noștri nu vor neglija aceste melodii – care nu vor putea să lipsească din marea operă – mai de vreme sau mai târziu se va scrie – pentru a realiza viața satului românesc în toată frumusețea lui.

Desprindem, pentru documentarea celor de mai sus, câteva versuri ce se cântă în astfel de ocazii, - firește – fără farmecul dureros al melodiei care le însoțește.

Astfel, pe fata moartă prea de timpuriu, - tovarășele ei de șezătoare o petrec cu cântecul.

Auzi mândră clopotul
- Da audă-l sâcretu (Pustiul)
Mie nu mi-o fost rându
Dragile mele surori
Plejiți-mi și-a mele flori

Le plejiți și le răriți
Pe mine mă pomeniți
Le plejiți și le udați
Pe mine nu m-așteptați.
C-am plecat pe cale lungă,
Nu-i pasăre săp m-ajungă
Și mă duc pe-o cale lată
Nu-i pasăre să mă-ntreacă.

PETRU POP

Și mă duc pe-un pod de-argint
 Și mă duc la Domnul Sfânt
 Și mă duc pe-n pod de-aramă
 Și dau faptele în seamă.

Această gingașă provocare: „Auzi mândră clopotu”, dă prilej moartei să răspundă cu amărăciune prietenelor ei, din cauză că ei nu i-a fost rându. Dar înduioșându-se de această plecare, le roagă să-i grijească florile, să le rărească, să le ude și să le plivească. Pe ea să n-o mai aștepte, că fiind plecată pe cale lungă, nu se va mai întoarce. Ea merge hotărâtă, conștientă, pe un pod de argint – în curățenia ei nici nu s-ar putea altfel – s-ajungă la Domnul Sfânt.

Se știe că binele și răul săvârșit în lumea aceasta, în cealaltă se răsplătește sau se pedepsește. Astfel la plecarea spre groapă a unei femei, bocitoarele îi cântă:

Ai grijă mândrucă bine
 Dacă-i mere-n ceia lume
 Că sunt patru drumuri grele.
 Ai grijă pe care-i mere
 Că unu-i cu bosâioc,
 Pe unu-i pară și foc;
 Și pe unu-i măgeran,
 Pe unu-i pară și jar.

Ce frumoase simboluri primesc aici biosâiocul și măgeranul, flori nelipsite din grădinița nici unei case țărănești: drumul răsplătirii binelui și a faptelor bune.

Când este dusă la groapă o nevăastă, în urma căreia au rămas copii, se cântă:

Țânțărăm (cimitir) groapă rotată
 Vai vide-te-ași astupată
 Că îs de maica lăsată.
 Vai de mine ce-am lăsat:
 Un car de boi încărcat,
 Ce-am avut în lume drag.
 Vai de mine ce am pierdut
 Un car cu boi de plug
 Ce-am avut în lume scump
 Un lădoi cu taleri noi
 Ce-a fost mai drag între noi.

Carul cu boi încărcat, ca și lădoiul cu taleri noi, sunt mijloace rudimentare de comparație, prin care arată disprețul cel mai mare față de toate bogățiile și că acestea toate nu vor putea înlocui pierderea scumpei lor mame.

Prin comune de pe Valea Someșului ca: Maieru, Șanț, Sângeorz, Feldru, etc., copiii, fetele, feciorii, când au murit, sunt petrecuți la groapă cu un pom sau un brad frumos împodobit, iar alături de bocitoare, lăutarul satului cântă și el același cântec din vioară. De aceea se mai aude:

Stai mândră la ceteră
 Nu mere cu cetină
 Stai mândră la ceteraș
 Nu te duce cu buhaș.

Cântecul și codrul, prietenii nedespărțiți ai românului, îl petrec până la mormânt. Adeseori, dacă flăcăul cânta din fluier – în cazul când moare un fecior – și fluierul i-l pun în

CÂNTECUL MORȚESC (BOCETUL)

groapă. Iar pomul sau buhașul, primăvara și mai ales toamna, fiind cu rădăcină, i-l răsădesc la mormânt.

Din când în când, familiile celor morți, mergând la cimitir, cheamă preotul satului, după obiceiul creștinesc să facă dezlegări pentru sufletul mortului. După ce s-au făcut aceste rugăciuni, unele din rudenii, mai ales mamele, fiicele și soțiile, mai rămân lângă mormânt, îngenunchiate și sprijinite de cruce sau cu capul în palme, deasupra mormântului, evocă prin aceste misterioase cântece viața mortului. Mai potrivit ar fi când aș spune că stau de vorbă cu sufletul mortului. Iată ce spune o soție – bocindu-se – la mormântul soțului ei.

Bună ziua lut tocmit,
Eu Trăiene am venit
Numa-o țară să te cânt
Ca să-mi treacă de urât.

Aducându-și aminte de mamă-sa continuă:

C-aș avea de poruncit
La a mea mamă bătrână
Să trimită cămașa
C-a fi neagră ca tina:
Și-oi spăla-o-n lacrimile
Și-oi uda-o-n dor și jăle.
Și eu iară i-oi trimite-o
Pe șuieru vântului
În fundul pământului.

Câtă adâncime în simțământ – când spune:

Și-oi spăla-o-n lacrimile
Și-oi usca-o-n dor și jăle.

Și ce duioasă poezie, de înaltă factură în ultimele două versuri:

Pe șuieru vântului
În fundul pământului.

Din puținele exemple, prinse în mod fugar, într-un spațiu limitat, se poate vedea, totuși, cât de mare este credința poporului nostru. Mare credință în nemurirea sufletului și încrederea într-o viață viitoare. În același timp se mai poate vedea cum toată viața este legată de natură. N-aș greși dacă aș spune că: este una cu natura care-l înconjoară și-l alintă. Și se mai poate vedea – lucru de primordială importanță – cum se păstrează legătura continuă cu morții. Poate că nici aici n-aș face o greșală când aș spune că morții neamului nostru nu sunt morți. Au glas și ne vorbesc. Noi comunicăm cu ei prin firul ierbii pe șuierul vântului, în fundul pământului.

Aici trebuie căutată biruința poporului nostru și tot în acest mister conservarea unității lui.

„Ducele Gelu” din poezia lui George Coșbuc nu e numai un motiv de poezie. Coșbuc era și el din țara unde viii stau de vorbă cu morții. El ne-a relevat un mister¹.

¹ *Tribuna*, Cluj, Anul III, 1940, nr. 23(31 ianuarie), pp. 2-3.

Băile Sângeorz, jud. Năsăud

Vile Dr. Popp, Cluta villák

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229